Anul II. 1 Ianuarie, 1908. Nr. 1.

REVISTA TEOLOGICĂ

organ pentru știința și vieața bisericească.

Abonamentul: Pe un an 7 cor.; pe o jum. de an 3·50 cor. — Pentru România 9 Lei.
Un număr 50 fil.

CĂTRĂ CETITORI.

Izvorîtă din un îndemn curat de a satisface o mare și adânc simțită trebuință culturală a preoțimei și bisericei noastre — «Revista teologică» a împlinit deja un an de existență, iar cu numărul de față trece pragul celui de al doilea an.

Ținând seamă de toate greutățile începutului, cu care trebuia să luptăm pe un teren, la noi, foarte puțin cultivat, din capul locului nu ne făcusem prea mari iluzii, de aceea nici nu ne vedem înșelați în așteptările noastre. Ne-am străduit după putință să realizăm promisiunile date la început în programul lucrării noastre — și întru cât am reușit, lăsăm să judece fără părtinire cetitorii noștri. Din parte-ne constatăm cu satisfacție, că preoțimea, pentru al cărei folos am ostenit în primul rând, a întâmpinat rodul ostenelelor noastre cu bucurie și i-a acordat un sprijin mulțămitor. Chiar și pe câțiva dintre mireni, deși foarte puțini, îi numărăm cu plăcere între cetitorii noștri. Impotrivirea ce ni s'a făcut din o parte a mirenilor, cari propoveduiau «înțelepciunea molitvelnicului» pentru preoți, s'a dovedit însaș ca o faptă pripită, căci treptat și-a revocat toate părerile. Noi am respins-o cu demnitate și hotărîre. Credem deci, că revista noastră în decursul anului trecut și-a întemeiat dreptul la vieață și și-a câștigat un credincios cerc de sprijinitori, cari o apreciază după merit.

Drept aceea și de aici înainte, rămânând credincioși programului de până acum:

vom cultiva știința teologică în toate ramurile ei, ținând neclintit la fundamentele și principiile ortodoxiei; — vom promova idealul religios-moral și prin aceasta adevărata cultură creștină în biserica noastră; — vom apăra învățăturile și interesele bisericei și ale preoțimei noastre față de nedreptele împotriviri ce li-s'ar

face; — vom studia vieaţa religioasă-morală şi socială a bisericei în toate manifestările ei, arătând în lumina principiilor creştine, fără a trece în personalităţi şi fără a face cult personal, întru cât acele manifestări şi împrejurări de vieaţă ale bisericei sunt favorabile sau nefavorabile pentru o desvoltare sănătoasă a ei; — vom da poveţe şi îndemnuri referitoare la activitatea pastorală a preoţimei, vom informa-o despre momentele mai însemnate din vieaţa bisericească, vom publica în fiecare număr lunar cel puţin câte o predică, potrivită pentru o Dumineca sau sărbătoare din luna respectivă, iar prin recenziuni obiective şi prin informaţiuni bibliografice vom ţinea-o în curent cu progresul ştiinţii teologice.

Vorbind în teză generală: «Revista teologică» va îmbrăţişa şi în viitor tot feliul de chestiuni privitoare la știinţa şi vieaţa bisericească, ţinând seamă de trebuinţele intelectuale și cele practice ale preoţimei noastre.

Dacă va fi cu voia lui Dumnezeu şi având sprijinul de lipsă, vom scoate în editura revistei noastre şi o bibliotecă teologică, constătătoare din publicaţii religioase şi bisericești folositoare pentru preoţime şi popor.

Prin întreagă lucrarea aceasta, credem a promova mai cu succes nu numai desvoltarea înţelenitului câmp al literaturii noastre teologice, îndemnând pe cei capabili spre activitate literară în viitor; nu numai lăţirea ştiinţei şi culturii creştine-bisericești în cercuri cât mai largi, ci şi întărirea acelei unităţi de gândire şi acţiune, care va fi cea mai puternică chezășie pentru consolidarea vieţii religioase-morale şi culturale în biserica noastră.

Dorind să facem mereu îmbunătăţiri şi să extindem cuprinsul revistei, — pentru a acoperì cheltuielile necesare, am *ridicat preţul abonamentului dela 6 la 7 cor., iar pentru România dela 8 la 9 lei,* cari se pot plătì în două rate *anticipative.*

Intrăm deci în anul al doilea cu nădejdi mai mari.

Mulţămind colaboratorilor, abonaţilor și tuturor sprijinitorilor nostri de până acum și rugându-i să ne sprijinească și de aici înainte, — *facem nou apel cătră preoţimea întregii noastre metropolii,* ca să ne dea binevoitorul său ajutor şi sprijin întru realizarea bunelor servicii ce promitem a le aduce, pentru cultura sa proprie şi pentru progresul bisericei noastre.

Redacţiunea.

SĂRBĂTORILE ÎMPĂRĂTEŞTI.

b) Tăierea împrejur a Domnului.

Cu încercările făcute de o parte pentru desfacerea sărbătorii colective a Epifaniei dela 6 Ianuarie, iar de alta relativ la statorirea terminelor pentru sărbarea praznicelor particulare ale Naşterii Domnului şi a Tăierii împrejur, se pare că ambele părţi, adecă atât biserica orientală cât și cea apuseană, au depăşit marginile îndreptăţirii şi ale bazelor istorice şi au cutezat cel dintâiu pas în domeniul hipotezelor. E deci de interes să observăm, chiar instructiv să studiem cum acestui pas au urmat alţii. De o parte biserica orientală știa bine că terminul de 6 Ianuarie al său, ca adevărată zi a Botezului Domnului nostru Isus Christos, nu se poate susţinea cu dovezi istorice din sfânta Scriptură; dar după ce nu se putea aduce din altă parte un contra-argument, aşa nu subversa motiv suficient ca acest termin, odată ales atât de potrivit, să nu fie susţinut și mai departe. Ceeace acum totuș i-se impunea era, ca să se păzească de alte consecvenţe, ce puteau urma din acest termin neistoric, împrejurare, pe care n'a perdut-o nici odată din vedere.

De altă parte nici biserica apusană, pe lângă toată îndrăzneala şi curajul ce desvolta, încă nu se credea destul de asigurată contra imputărilor pentru păşirea atât de arbitrară și autoritativă cu terminul de 25 Decemvrie spre sărbarea Nașterii Domnului, termin pe care totdeauna s'a străduit a-l apăra mai mult prin practică şi prin sancţionarea tuturor consecvenţelor urmate din acela. Şi tot practica continuă şi necontrazisă a fost carea a sancţionat şi în Orient atât terminul de 25 Decemvrie cât şi toate consecvenţele sale.

Dar pe lângă practică, se pare, că la sancţionarea unui însemnat număr de termini pentru marile praznice împărăteşti, a mai contribuit încă o împrejurare despre care se credea că va aduce oare-care bine bisericei, și anume prin aceea, că o va pune în mai strânsă legătură cu credincioșii săi. Se ştie adecă că primii creştini au fost atât dintre iudei cât şi dintre păgâni. Şi fiecare, venind cu tradiţiile și deprinderile sale atât etnice cât și religioase, îşi dedea multă osteneală ca să le întroducă şi în creştinizm. Mai cu samă făceau aceasta creştinii dintre judei. Şi

le-au şi succes până la un anumit punct, dovadă construirea bisericilor după asemânarea bisericei iudaice şi a cortului mărturiei, dovadă cele două mari sărbători, Paştile şi sărbătoarea Cincizecimei, după analogia sărbătorilor iudaice.

Nu se putea însă tot aceasta analogie aplica şi la creştinii dintre păgâni. Deci ce era de făcut? S'a excugetat un alt mijloc de atragere către creştinizm, mai cu samă în Apus sub influinţa vechilor tradiţii etnice romane relativ la timpul de sărbătoare a unor mari sărbători naţionale, apoi sub influinţa limbei latine. Anume, biserica apusană, stăruind a-şi apăra terminul de 25 Decemvrie cu toate consecvenţele sale, a căutat ca prin practica şi sancţionarea acestora să facă şi un lucru bun, schimbând şi prefăcând anumite serbări păgâne, dela anumiţi termini, în sărbători creştine cu conţinut creştin, cu bază şi haină nouă creştină. De aceea la sărbătorile introduse mai târziu, foarte adese aflăm repeţindu-se observarea, că la început cutare sărbătoare creştină corespunde cutărei ori cutărei serbări păgâne, cărei biserica i-a dat conţinut şi caracter. In chipul acesta străformându-se multe *festa fori* păgâne în sărbători creştine, viaţa poporului cu toate tradiţiile şi deprinderile sale s'a adus în mai de aproape legătură cu biserica şi cu creştinismul. De aici multele datini poporane la marile sărbători ale poporului nostru, pe cari le aflăm şi în credinţele păgâne ale popoarelor de viţa latină.

Una dintre astfel de sărbători statorite pe baza istorică a Testamentului vechiu dar în legătură şi cu tradiţii etnice mai ales romane, se pare a fi şi sărbătoarea numită în terminul bisericesc «*Tăierea împrejur*», iar obicinuit în terminul poporan «Anul-nou» *(ἡ περιτομὴ τοῦ Χριστοῦ, Festum circumcisionis Domini).*

Baza istorică a acestei sărbători este prescripţia legii mozaice, după cum o aflăm în cartea facerii c. 17, 12, unde se zice: «*Şi pruncul de opt zile se va tăia vouă împrejur, toată partea bărbătească întru neamurile voastre.....* Şi Isus Christos, care n'a voit ca să strice legea, ci ca să o plinească, s'a supus acestei prescripţii, după cum mărturiseşte sf. evangelist Luca c. 2. 21. In urmare, asupra îndreptăţirei de a sărba praznicul Tăierii împrejur la opt zile după Naşterea Domnului, nu mai poate întra discuţiune, poate însă avea loc discuţia asupra terminului tocmai de 1 Ianuarie, dacă cumva nu stă necondiţionat şi fără contra-

zicere terminul de 25 Decemvrie pentru Naşterea lui Christos Şi întru adevăr la începutul creştinătăţii şi până târziu în epoca patristică se părea a fi mai curând îndoelnic şi periculos decât conzult a se sărba aceasta sărbătoare creştină tocmai în timpul şi deodată cu cele mai zgomotoase petreceri ale anului nou păgân. Căci de pe la anul Romei 601 iar înainte de Christos 153 se hotărî din partea statului roman ca Ianuarie, luna zeului Ianus, să fie luna cea dintâiu a anului, iar Calendele lui Ianuarie adecă ziua dintâiu, să fie începutul anului. La 47 a. Chr. Iuliu Caesar, îndreptând calendarul a mai adaos câteva zile şi aşa începutul anului nou a ajuns a fi aşa după cum e astăzi, devenind astfel aceasta sărbare de anul nou una din cele mai însemnate, strămutate fiind pe această zi şi aproape toate datinele şi ceremoniile de începere a anului, cari mai înainte erau la 1 Martie ca începutul anului lui Numa Pompiliu.

In urmarea tuturor acestora, în aceasta zi, se arangeau cele mai zgomotoase petreceri, atât în viaţa privată cât şi în cea publică, trăind în credinţa că bucuriile acestei zile au să se continue preste tot anul. In această zi toţi, îmbrăcaţi în haine de sărbătoare, încunjurau sfada, se salutau şi-şi făceau prezenturi de smochine, faguri de miere, curmale, bani etc. Tot în această zi clienţii aduceau daruri patronilor; chiar şi împăraţii primiau daruri dela popor. Despre Caligula se spune, că sta toată ziua în vestibulul palatului ca să primiască darurile ce i-se aduceau şi că era vai de cel-ce nu aducea, ori aducea prea puţin. Incât pentru viaţa publică, în calendele lui Ianuarie consulii şi magistraţii aleşi cu sfârşitul anului vechiu, întrau în oficiu. Mai întâiu, în zori de zi, eşiau sub ceriul liber spre a căuta semne favorabile, apoi mergeau în temple pentru de a sacrifica, după aceea primiau gratulaţiunile, pe urmă călări pe cai albi, petrecuţi de senat, patrici şi mulţimea de popor, porniau spre capitol pentru de a aduce sacrificii lui Iupiter Optimus Maximus.[1]

Proprie toate aceste sărbări nu erau alta, decât continuarea Saturnalielor, sărbători a lui Saturn, cari acum se încheiau. In ziua aceasta însă erau special în onoarea lui Ianus ca patronul lunei întâiu a anului, apoi în onoarea zeiţei Strenua, carea era

[1] Cf. Dr. At. M. Marienescu: Cultul păgân şi creştin. Tom. I pag. 41—42.

adorată ca sprijinitoarea tuturor intreprinderilor, de unde apoi și darurile ce se dau «*boni ominis causa*» se numiau «*strenae*».

E firesc lucru, că bisericei creștine, precum nu-i conveniau aceste zgomotoase serbări, așa nu le-a aflat potrivite nici intențiilor sale și nici cu evlavia ce se datoria lui Dumnezeu și Domnului nostru Isus Christos, a cărui Naștere se serbase acum cu 8 zile mai 'nainte iar la acest termin Tăierea sa împrejur. Și fiindcă chiar între creștini mulți se lăsau seduși a lua parte la aceste inconveniente, pentru aceea biserica a pășit cu toată energia contra lor. Cesarius din Arles, combătând toate aceste, în predicile sale, se aflä îndemnat a aduce aspre mustrări unora dintre creștinii botezați pentrucă *a)* îmbrăcați și mascați ca boi, cerbi sau ca bestii sălbatice, află plăcere a umbla din casă în casă spre a conturba liniștea casei; *b)* pentrucă unii bărbați îmbrăcați ca femei, iar femeile ca bărbați, caută a-și face de rușine sexul și portul; *c)* că sunt apoi alții, cari din credința deșartă, în ziua de anul nou nu dau din casă nici foc, nici altceva din avutul lor, temându-se ca apoi să nu ducă ei lipsă peste an; pe când alții încarcă mesele cu tot felul de mâncări și beuturi, trăind în îmbuibare și în desfrânări pentru ca așa să le meargă peste an.

Așa combătând și mustrând toate extravaganțele păgâne de anul nou, fiindcă iau parte la ele și unii dintre creștini, Cesarius îndeamnă pe creștini ca în aceasta zi mai bine să postească și să se roage. «*Iejunemus ergo et stultitiam miserorum hominum luqeamus*».... *Pro illis miseris, qui Calendas colunt. Deo quantum possumus, supplicemus*». (Serm. 129 și 130).

Aceleași idei le desvoaltă și sf. Ioan Gură de aur într'o cuvântare ținută la 2 Ianuarie și întitulată «de Lazar», când îndeamnă la post, la rugăciune și pocăință precum și la reflexiune asupra scurtimei vieții și la răspunderea ce vom avea la judecata din urmă.[1]

De o sărbare bisericească creștină a Tăierii împrejur ca *festum fori*, la carea să iee parte și poporul credincios, nu se face pomenire până prin jumătatea a II-a a secl. VI. Chiar nici constituțiunile apost., unde se ordinează sărbarea zilei de 25 Decemvrie și cea dela 6 Ianuarie, încă nu fac nici o amintire de această sărbătoare (V. 13).

[1] Cf. Puțul de aur, de metrop. Grigorie, Buzeu 1834, pag. 340.

Ca sărbătoare s'a întrodus mai întâiu în apus. Pe la 567 un sinod din Tours ordinează că dela Naşterea lui Christos şi până la Epifanie, toate zilele sunt zile de sărbătoare. Hotărît şi explicat a ordinat a se serba la 1 Ianuarie sinodul din Mainz dela 813, ca octavă a Naşterii Domnului.

Cauza că aşa de târziu s'a întrodus şi sancţionat aceasta sărbătoare, este a se căuta în împrejurarea că biserica totdeauna a avut mare frică ca creştinii să nu se obicinuiască cu toate deprinderile şi inconvenienţele păgâneşti dela 1 Ianuarie ca ziua de începutul unui an nou. Cu deosebire biserica din Orient era stăpânită de această teamă. Pentru aceea aci, deşì acum ziua Naşterii la 25 Decemvrie se sărba de prin secl. IV-lea, ziua de 1 Ianuarie, ca ziua Tăierii împrejur şi a numirei lui Isus, a fost sărbată cu o anumită îngrijire şi rezervă, — ba singură, numai ca atare, n'a fost sărbată nici odată, ci numai în legătură cu pomenirea sf. Vasilie cel mare, arhiepiscopul Cezariei din Capadochia, organizatorul monahizmului în biserica orientală şi patronul tuturor mănăstirilor din Orient, mort 379 d. Ch.

Afară de biserică, în viaţa de toate zilele, publică şi privată, în legătură cu acest praznic, se mai serbează şi schimbarea anului civil administrativ, cu care ocazie se pare că şi astăzi se repetă cu multă afecţiune multe din vechile tradiţii etnice şi păgâne de cari amintiam mai sus, fapt ce dă zilei însemnătatea şi strălucirea ce are.

*

Insemnăm aici şi câteva din datinele poporului nostru dela această sărbătoare. Obicinuit ziua de 1 Ianuarie se numeşte Anul nou şi Crăciunul mic. Deprinderile şi datinele cele mai obicinuite sunt: Salutarea împrumutată cu «An nou fericit». Felicitările de Anul nou, unde se poate însoţite şi de daruri, feliurite după stare şi poziţie. Facerea Călindarului pentru cele 12 luni ale anului. Colindatul şi acum, apoi Plugşorul, Ţurca, Cerbuţul, Vasilca etc. La Sân-Văsiu ceriul este deschis. Fetele mai cu samă fac pe ursită pentru de a-şi afla pe viitorul soţ. Românii din Ardeal şi Bucovina fac Vergel. Se caută presemnele anului viitor. Vitele se adapă de pe ban de argint sau de aur. Acum odată în an vorbesc şi vitele la miezul nopţii. (Cf. S. Mangiuca Calend. pe 1882 şi 83).

c) Sărbătoarea Intimpinării Domnului.

Sărbătoarea «Intimpinării Domnului» (ὑπαπαντὴ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, Festum occursus) ca și sărbătoarea Tăierii împrejur își află baza legală în prescripțiile legii lui Moisi (Lev 12, 2, 4, 6). Iar ca sărbătoare a legii nouă, o găsim întemeiată la sf. evangelist Luca (în c. 2, 22—32) unde spunânduni-se că Domnul nostru Isus Christos a împlinit și această lege, se zice: «*Și când s'au împlinit zilele curățeniei, după legea lui Moisi, au adus pe Isus pruncul la Ierusalim ca să-l pună înaintea Domnului și să dee jertfă precum s'a zis în legea Domnului: o păreche de turturele sau doi pui de porumb. Și era un om în Ierusalim anume Simion.... Și îi era făgăduit dela Duhul sfânt ca să nu vadă moartea până ce nu va vedea pe unsul Domnului. Și a venit cu Duhul în templu. Și când părinții au adus pe pruncul Isus ca să facă cu el după obiceiul legii, l-a luat în brațele sale și a binecuvântat pe Dumnezeu și a zis: «Acum slobozește, Stăpâne, pe robul tău, după cuvântul tău»....*

Pe baza acestor temeiuri istorice, nu putea încăpea discuția că la 40 zile după Nașterea Domnului urma a se sărba aducerea în templu ca ziua curățirei prescrisă prin lege, au căzut însă sub discuție terminul sărbătorii, întru cât nu era încă general admisă ziua de 25 Decemvrie pentru sărbarea Nașterii Domnului. Admis însă acest termin și sancționat prin practica continuă a bisericei, a urmat ca o consecvență firească ca Intimpinarea Domnului să fie sărbată la 40 zile după Naștere, care termin cade tocmai pe 2 Februarie. Ca sărbătoare, cum se zice, legată, și aceasta a fost întrodusă mai întâiu în Apus și anume de către patriarhul Romei Gelasius (492—496), dar numai ca sărbătoare a curățirei (festum purificationis Mariae). Ca sărbătoare a Intimpinării Domnului (ὑπαπαντή, festum occursus) a fost întrodusă formal în biserica orientală de către Iustinian I. la an. 542 deși ea se serba deja de mult, după cum ne putem convinge dintr'o orațiune a sfântului Ioan Gură de aur, ținută la acest praznic încă la 387 în Antiohia. Și e de însemnat, că acest împărat care s'a arătat atât de zelos întru a întroduce și a face accesibil și în Orient terminul apusenilor pentru sărbarea Nașterii, când e vorba de Intâmpinarea Domnului nu se provoacă la sărbătoarea Nașterii, ci

se crede îndemnat la aceasta din pricina unor evenimente nenorocoase ce ar fi venit peste cetatea Pompejopolis din Mytia nimicindu-o aproape jumătate, se zicea anume că întâmplându-se un strajnic cutremur de pământ, ar fi căzut pe pământ ploae de sânge; că ar fi erupt ciumă și pestilenții pustiitoare; că s'ar fi auzit strigând după ajutor glasurile celor îngropați sub pământ și în ruinile acestor nenorociri. De aceste calamități mișcat împăratul Iustinian I. s'ar fi aflat îndemnat, după cum ne spune Paulus Diac. a întroduce în onoarea Mântuitorului Christos sărbătoarea Intâmpinării ca, precum în templu a primit să fie întâmpinat de bătrânul Simion, așa să vină și acum într'ajutor celor nevoieși și năcăjiți. Dar faptul însă este, că el și prin aceasta a căutat mai mult ca pe o cale nesimțită să împrietinească Orientul cu Apusul în privința sărbării Nașterii după practica apusană la 25 Decemvrie. Dovadă despre această intențiune a sa ne dă și împrejurarea, că el încunjură numirea de sărbătoarea curățirei și întroduce numirea mai generală și mai evangelică de «Intâmpinarea Domnului», împrejurare pe carea o scoate în lumină scriitorul Nicefor când susține, că Iustinian anume a voit ca să se serbeze peste tot pământul o sărbătoare a Intimpinării Mântuitorului (ἡ τοῦ Σωτῆρος ὑπαπαντή).

Aceasta sărbătoare se mai numește, mai ales în limbajul poporan și ziua cu luminările și biserica apusană a știut să afle, atât pentru numirea de *festum purificationis*, cât și pentru numirea de «*Ziua cu luminările*» o potrivită coincidență atât cu o anumită sărbătoare păgână romană cât și cu tradițiile etnice.

Incă de pe timpul lui Numa Pompiliu, luna Februarie ca cea din urmă a anului (anul se începea cu luna Martie) era dedicată lui Pluto Februus și cultului zeităților din infern. Insuș numele de Februarie însamnă moment sau timp de curățire, *lustratio vel purgatio*, după cum ne spune Festus Gramaticul: *Februarius mensis dictus, quod tunc, i. e. extremo mense anni populus februaretur, i. e. lustraretur, purgaretur*, care curățire era însoțită de anume ceremonii și sărbări numite «*februalia*» și «*lustratio pagorum*» adecă a agronomilor dela sate pentru buna rodire a pământului și a semințelor ce acum se aflau în sinul pământului.[1]

[1] Cf. Dr. At. Marienescu, opul citat.

Cu sărbările numite lustrationes erau în legătură aşanumitele *Amburbalia* sau *Amborvalia*, procesiuni, cari se făceau în jurul cetăţii cu făclii aprinse sau în onoarea zeiţei Ceres, carea îşi căuta cu luminarea aprinsă pe răpita sa fiică, Proserpina, sau — ceeace e mai probabil — pentru de a adauge curăţirei făcute prin stropirea cu apă pe cea făcută prin foc.

Biserica latină din Apus a căutat să combine ambele momente şi să le păstreze, dându-le însămnare şi haină creştină. Anume, păstrând pentru 2 Februarie numirea sărbătorii ca *festum purificationis Mariae*, în locul făcliilor a întrodus aşa numita «binecuvântare a luminărilor» şi purtarea lor în procesiune ca un *festum candelarum s. luminum*, substituind astfel prin aceasta sărbarea păgână Amburbalia, iar prin festum purificationis sărbările Februalia şi Lustrationes. Drept aceea în biserica apusană catolică sărbătoarea dela 2 Februarie se numără între sărbătorile Mariei.

*

Ca credinţe poporane însemnăm: «Martinii» de iarnă, cult vechiu în onoarea lui Marte, şi cari cad totdeauna 40 de zile după Crăciun. La 1 şi 2 Februarie se face apă sfinţită amestecată cu unt pentru ungerea pomilor contra omidelor. «Ziua ursului» cade totdeauna pe ziua Intâmpinării. La ziua ursului iasă ursul din peşteră şi joacă, apoi de este soare şi-şi vede umbra, iară întră în bârlog şi nu iasă 6 săptămâni, fiindcă atâta încă are să ţină iarna.

G. Pletosu.

DIN TRECUTUL BISERICEI ROMÂNE BIHORENE.

VI. Calvinizm.

Istoria maghiară, pe baza cronicei lui Thuroczi,[1] ne spune, că Ladislau cel Sfânt, înainte de a ajunge rege, pe când era încă beliduce, la lupta dela Cserhalom (com. Solnoc-Dobâca) întâmplată la a. 1073, a scăpat din ghiarele unui Cuman pe o fată, despre care credea a fi fata episcopului dela Oradea. Despre acest episcop susţine Antonie Gánoczy,[2] că nu era episcop de

---

[1] Stephanus Thuroczy: „Coronicon", p. II, c. XLIX.

[2] Gánoczy: „Dissertatio historica critica de Sancto Ladislao fundatore Eppatus Varadinensis". Vienae 1775, pag. 71. Gánoczy era canonic latin la Orade, şi după moartea arhiereului vicar M. Kovács la a. 1775 ajunge el vicar peste Românii uniţi până la 1777, când Românii căpătară episcop propriu pe M. Dragossy.

rit latin, ci un episcop român ortodox, care ar fi locuit în Orade, de unde şi-ar fi strămutat locuinţa în alte părţi ale Bihorului numai mai târziu, dupăce sf. Ladislau ajungând rege a întemeiat în Orade episcopia latină. Este ştiut, că istoriografia mai nouă [1] a Ungurilor a adus dovezi suficiente, că episcopia latină a Orăzii nu este întemeiată de sf. Stefan, ci de sf. Ladislau.[2]

Precum s'a întâmplat mai înainte la Mureşana, că sf. Stefan, dupăce a învins pe Achtum, ducele Timişanei, a izgonit călugării orientali de acolo şi apoi a împopulat mănăstirea cu călugări apuseni, — tot asemenea făcù acum şi Ladislau, căci dupăce ridică o prepozitură, iar mai apoi o episcopie apusană în Orade, episcopul răsăritean trebuì să ia lumea în cap. După acelaş Gánoczy, episcopul român şi-ar fi luat sediul la Beiuş.[3]

Este ştiut, că până pe timpul papei Inocentie al III-lea (+ 1216), în Ungaria era o singură mănăstire, care se afla exclusiv în folosinţa călugărilor de rit apusan.[4] Celelalte toate erau orientale, ori mixte, căci călugării apuseni începuseră a se introduce în ele.[5]

Inainte de întemeierea episcopatului latin de Orade, sub regele Gejcsa I, imediatul înaintaş al lui Ladislau, se face pomenire de o astfel de mănăstire bazilitană «la Tormova» în ţinutul Bihorului, unde din helestăul (= pescăria) woiser $^1/_3$ parte era zestrea maicelor dela Tormova.[6]

Din un raport oficial al episcopului Piligrin de Passau, datat la a. 972 către papa Benedict al VII-lea [7] ne încredinţăm, că în

---

[1] Vezi un rezumat la Dr. Balics L. „A. r. kath. egyh. tört. magyarországban". Budapest, 1885 t. 90, 91, 361, 365.

[2] Afară de locul amintit cu răpirea fecioarei, Thuroczy, înainte de a ajunge Ladislau rege, mai pomeneşte în două rânduri despre episcopul orădan. Chronic, p. II, c. LII: „Putans illam esse filiam episcopi Varadiensis..... Misit etiam dux ad regem episcopum Varadiensem et nequam Vatha... Rex remisit Vatham et episcopum Varadinensem".

[3] L. c. pag. 71. Ca şi Gánoczy cugetă şi Andr. *Balugyánszky*, prof. în Ungvár „Egyházi történetirat". Eperjes 1846 pag. 301, 488, 489 şi mulţi alţi străini.

[4] *Katona*. Hist. critic. tom. IV, pag. 735; *Pray*, Spec. hier. eccl. hung., par. II, pg. 162; *Fehér*, Codex diplom. II, 646; Bunea, Ier. pg. 89, 90; *Balics*, l. c. II, II 301—3; 596—7.

[5] *Basilovitz*, l. c. pars IV. c. XXVIII pg. 242; *Balugyánszky* l. c. 305, 311, 312.

[6] *Katona*, l. c. II, 366; *Pray*, l. c. I, 322; *Fejér*, Codex Diplom. I, 428; *Knauz* Nándor, Monum. Eccl. Strig. I, 53—55. Cf. şi *Balics* l. c. I, I, 477 şi I, II, 395, 396; *Bunea* Ierar. 92, 94.

[7] Melchior *Inchofer*, An. ecclesiast. Reg. Hung. Romae, 1664, anno 980.

patria noastră înainte de descălecarea Ungurilor au existat 7 episcopate, cari deşi erau subordonate mitropoliei de Lorch, aproape de Linz, totuş unele din ele par a fi fost orientale.[1]

Papa Eugen al II-lea se îndreaptă la anul 826 cu o scrisoare către principii, cari stăpâneau atunci în patria noastră şi către episcopatul lor, îndemnându-i, ca conform cu tradiţia bisericei, pe cât este numai cu putinţă, să înfiinţeze episcopatele în Panonia în acele locuri, unde se află urme, că ar fi existat şi mai nainte.[2]

Dacă admitem acum, că noi Românii suntem urmaşi ai Daco-Romanilor şi am locuit fără întrerupere în Panonia, atunci episcopatele, cari au existat acolo, au trebuit să fie ale noastre,[3] măcar în o bună parte. Este de necrezut, că ar fi lipsit organizaţia bisericească acolo, unde a existat de fapt organizaţiune politică.[4]

Limba liturgică, precum şi episcopatul, a putut fi şi bulgar şi supus bisericei bulgare din Balcani, pentrucă şi ducatele de aici erau supuse regatului bulgar.

Regele Ungariei Emeric scrie în 1204 lui Inocentie al III-lea, ca să se îndure a înfiinţa pe sama Grecilor un episcopat propriu, pentrucă unele (quaedam) biserici de ale monarhilor greci din regatul Ungariei se prăpădesc cu desăvârşire, din negrija episcopilor latini şi pentru blăstămăţia mare a acelor Greci [et per ipsos Graecos qui valde sunt (sicut asserit) dissoluti].

Trebue că reprezentaţiunea aceasta o face Emeric la stăruinţa[5] Grecilor, cari erau în continuu nepăciuţi de către clerul latin, pentrucă nu voiau să-şi părăsească ritul şi practicele resăritene. Inocenţie, la 16 Aprilie 1204, recearcă pe episcopul latin al Orăzii,[6] Simion, şi pre abatele dela Bakony-Bél de Petis ori de Pilis, ca să cerce cu de-amăruntul, că putea-s'ar reforma mănăstirile acestea prin călugării greceşti şi că învoi-s'ar episcopii diecezani latini, ca dintre Greci să fie pus unul de episcop şi episcopatul să fie exemt de iurisdicţia latinilor, supus imediat papei.[7]

[1] *Bunea,* Ier. 98—99; *Păcăţian,* Istoriografii 32, *Balics,* l. c. I, I, 70.
[2] *Balics,* l. c. I, I, 70.
[3] *Păcăţian,* l. c. 31.
[4] *Popoviciu,* Uniunea, pag. 2–3; *Ardelean,* I, 41.
[5] *Balugyánszky* 312, 313.
[6] *Theiner* vet. monumenta Slavorum meridionalium nr. 55, p. 33 şi *Pray* spec. h. eccl. hung. II, p. 279.
[7] *Pesty* szörényibánság I, 342, *Fejér* cod dipl. II 429 şi *Hurmuzaki* I. p. 39.

Ce răspuns să fi primit Roma în chestiune şi dacă preste tot s'a făcut vr'un raport oarecare în respectul acesta, n'avem ştire,[1] destul atâta, că la doi ani după aceasta, papa Inocentie în 11 Maiu 1206, îi dă voie arhiepiscopului Ioan dela Kalocsa, după cum au cerut,[2] ca să aducă sub ascultarea bisericei catolice şi să supună mitropoliei de Kalocea în oarecare episcopat aflător în pământul fiilor lui Beleknese (quidam Episcopatus în terra filiorum Beleknese consistit), carele până aci n'a fost supus nici unei mitropolii (deci pare a fi episcopat nou). Papa scrie mitropolitului, ca să bage bine de samă şi numai atunci să-şi supună acest episcopat, dacă nu e cumva subordonat patriarhului din Constantinopole, pentrucă de curând biserica constantinopolitană s'a întors la unire şi aşa nu voieşte a o despoia de dreptul său. Papa face adecă aluziune la împăcarea efemeră şi neserioasă ce s'a făcut în 1203 între Apus şi răsărit, în urma cruciatei a patra şi a rehabilitării pe tronul bizantin a ex-împăratului Alexă Comnen IV.

Despre acest episcopat din ţara fiilor lui Beleknese s'a crezut până acum, că e episcopatul român de Beiuş. Critica modernă a istoriografiei maghiare îl revindecă însă pe sama fiilor unui cnez Belos şi îl aşază între Dunăre şi Sava, dar recunoaşte că episcopatul a fost de legea răsăriteană şi că însuş cnezul Belos (Bele) a fost un sârb de legea orientală. Istoricul Balics[3] susţine apoi că, banul, cnezul Belos (Bel), a fondat mănăstire de rit latin şi a întrodus în ea benedictini la Ban monostor, deci Balics nu vorbeşte de episcopat. Altcum până pe timpul acesta, adeseori locuiau împreună în Ungaria monahii greci cu cei latini, căci diversitatea de rit,[4] disciplină şi alte obiceiuri, nu era nici pe departe aşa mare ca azi.

Intrebarea cu episcopatul Belecnese, după datele de cari dispunem până în prezent, nu poate fi primită de încheată. Căci ca să fim scurţi — abstrăgând dela alte momente, dacă episcopatul acesta a existat în adevăr undeva între Dunăre şi Sava, cum se poate că a perit fără urmă, şi fără să ne fi rămas vre-o pomenire

---

[1] *Balics* l. c. II 2. p. 34, 598.

[2] *Pray* l. c. II. 41, *Ardelean* I, 94, 95, *Balugyánszky* 311, 488, 489. *Bunea* ieraahia 191—194, neagă episcopia de Beiuş. Aşa şi *Boroş* „Unirea" 1896 nr. 16.

[3] l. c. II 2. 597.

[4] idem ibidinem 598.

despre el în tradiție? Combinațiunea dela Balics, că s'au topit la 1229 în episcopia latină de Sirmiu, nu poartă criterile plauzibilității. Deocamdată numai atâta se poate zice «res adhuc sub iudice est».

Părerile consfințite de venerabilitatea vechimei, nu pot da loc altor ipoteze decât atunci, când acelea pe lângă că sunt nouă, sunt în aceeaş vreme şi mai probabile. Nu știm ce moment ar milita pentru părerea, că «Beleknese», e posesiunea lui Belos și nu Beiuşul nostru. Ambele opiniuni sunt de atari, că nu exchid posibilitatea unei a treia combinări, poate mult mai verosimilă, ca acestea două. Azi-mâne putem da de ceva indicii, cari ne vor îndemna să căutăm terra filiorum Beleknese în alte părți.

In părțile Bihorului mai dăm de un episcopat, sau mai bine zis de un episcop român. Pecând despre cei ce am amintit până acuma, poate fi vorba, că uniți ori desbinați au fost de scaunul roman pe atunci, acesta cu care ne întâlnim aici mai pe urmă, nu e nici unit, nici neunit, ci calvin veritabil.[1]

Unde a rezidat nu știm, dar e din satul Burda și principele George Rákoczy I, la 30 Septemvrie 1641, când îl denumeşte de «adevărat episcop al Valahilor» din comitatul Bihorului, îl numeşte — popa Avram Burdánfalvi. El e izolat de corpul ierarhiei române și e supus direct superintendentului maghiar din Bălgrad și seniorilor, protopopilor aceluiaş superintendent, cari se aflau în comitatul Bihorului.

Avea datorință să predice și să slujească în limba poporului și să poarte bună grije ca și preoțimea sa subalternă să urmeze tot aşa. Pentruca în chipul acesta și «bieții valahi să-și poată câştiga zilnic hrana sufletească, atât în religie, cât și în știința mântuitoare și din zi în zi scoțându-se din întunerecul rătăcirilor superstițioase, să fie conduşi spre lumină». Dacă va da de sate de acelea unde nu se află biserică de loc, ori este ruinată, «să nu pedepsească satul cu dela sine putere, ci aceasta să o notifice principelui și să concrează lucrul la buna chibzuială a acestuia.

Pentru cazul că Burdánfalvi nu ar corespunde aşteptărilor lui Rákoczy, «aceasta să se aducă la cunoştința principelui și el va fi liber a-l degrada și a-l înlocuì cu altul mai demn»... îi se

[1] *N. Dobrescu* Fragmente pag. 26--29 și *Lupás* János „azerdélyi gör. keleti egy.". Budapest 1904 pg. 9.

dă voe a umbla şi a lucra liber în toate afacerile episcopeşti; să fie ţinut şi apărat în demnitatea lui, care i s'a dat pentru îndreptarea lucrurilor bisericeşti.

G. Bariţiu [1] mai ştie de un episcop sau superintendent român calvin pentru românii din Bihor. Acesta e Mihail din Voivodeni, [2] Vajdafalva [3] comună pe Crişul alb, lângă canalul Nádor, între Repszeg şi Aldeşti. Mihail însă, cum se vede din diploma lui Sigismund Rákoczy [4] dată în Beiuş la 15 Ianuarie 1608, nu a fost ridicat la rangul de superintendent, ci numai constituit de conţionator şi învestit cu favorurile păstorilor reformaţi unguri, şi scos de sub ascultarea episcopului românesc Sava, dela Lipova (?) [5] căruia nu are ai plătì dăjdìi.

Trebue că pe la începutul veacului al XVII-lea, între românii bihoreni era binişor lăţit calvinizmul, căci în amintita diplomă dată lui Mihail se dă voe românilor calvinizaţi a-şi alege episcopi seniori şi alţi slujbaşi bisericeşti, după obiceiul lor de mai 'nainte, din neamul lor, aşa cum fac şi calvinii ceialalţi şi să nu mai depindă în viitor, de externi şi de bisericile religiunei străine, anume nu de episcopii şi seniorii sârbilor şi românilor.

Aşadară la 1608, poporul şi preoţimea română calvinizată de pe Crişuri, în frunte cu predicatorul său din Voivodeni, se rup [6] de restul celorlalţi fraţi.

Bisericile românilor calvinizaţi dela Criş, mai au fericirea de a fi smulse de sub păstorirea mitropolitului Bălgradului încă odată, la 10 Octomvrie 1643, prin decretul lui Georgiu Rákoczy I, cu care pune de vlădică pe Simion Stefan. [7] Protopopul român calvin, carele inspecta aceste biserici trebue că nu era destul de zelos întru promovarea intereselor calvine, căci în 15 Decemvrie 1648, principele Georgiu Rákoczy al II-lea, află cu cale al înlocuì cu Petru Csucsy, adecă nemeş din satul Ciuciu. [8]

---

[1] Părţi alese din ist. Trans. 125, 137, 139, 148, 210.

[2] *Bunea* v. e. 70, 71, 97. autonom 340, 311.

[3] *Boros* în „Unirea" din 1894 nr. 27 pg. 206 şi 1896 pg. 127 zice, că e Nemoeşti de lângă Beiuş.

[4] *Cipar* arhiv p. 609—610.

[5] Aici pg. 410.

[6] *Boroş* „Unirea" 1896 pg. 127. III.

[7] Decretul la *P. Maior* ist. bis. 72, apoi la *Cipar* arhiv 627, 672, după Bod Péter, brevis Valachorum Historia, *Şincai* la Cipar „Fragm." 198—201. *Popea* 75, 76. *Ardelean* II. 15.

[8] *Márki* „Aradmegye és Arad sz. k. v. monographiája". Arad 1895, II, 237. *Bunea* v. e. 97, 98, autonom. 341. Stef. *Pop* „Unirea" 25, II. *Iorga* sate 55.

Are să predice cuvântul lui Dumnezeu româneşte, tot aşa să facă şi preoţii subalterni. Să primească şi să impună şi altora catechizmul român rákoczian. Să lapede superstiţiunile dela botez şi cununii, să nu facă divorţuri fără auctorizare dela superintendentul maghiar. Să urmeze înviaţiunile liberate cu 5 ani înainte. Popimea să-l asculte sub pedeapsa lipsirei de oficiu. In toate afacerile să asculte de episcopul «ortodox» calvin maghiar.

Tot cu condiţiunile acestea pune protopop la 11 Aug. 1652, George Rákoczi II şi pentru Românii calvinizaţi din împrejmuirea Sighetului Marmaţiei, în persoana lui Simion Petraşcu [1].

Acest principe la 2 Aprilie 1650, face nobil pe preotul Ioan Siat (Siiati) Pap, din Ucuriş (Ököritó) în provinţa Beiuşului pentru meritul, că s'a lăpădat de biserica orientală, şi că de când e păstor calvin, a dovedit zel mare; este prospect că în viitor va presta lucruri şi mai mari.[2]

Nobilitarea se acoardă şi urmaşilor săi de ambele sexe, semn vădit, că nu într'atâta e resplată personală pentru lucrurile făcute, cât e îndemn şi momeală pentru cei slabi de înger să-şi renege credinţa şi neamul.

In Vajdafalva şi înainte de conţionatorul amintit (Mihail), aflăm preot român calvin, carele ia parte la sinodul calvin ţinut la Oradea-Mare în anul 1569.[3] Numele lui e Francisc Achim; deci se vede că calvinizmul a întrat îndată la început în sionul slab păzit al românimei bihorene.

La 9 Iunie 1630 se ţine în Dobriţin un sinod foarte frecventat, la care se aduc dispoziţiuni faţă de popimea protestantă română din jurul Orăzii [4]; se aşază protopopi calvino-români, preste popimea aceasta hibridă. Protopopii se vor îngriji, ca popimea să fie calvină din convicţiune şi nu numai de dragul libertăţii.[5]

După prescriptul oral al protopopiei ref. de dincolo de Tisa, redactat în 17 Iunie 1631, Mihai Tatarosi «fu pus între românii

---

[1] *Cipar* Arhiv 610, Fragmente 204 după Şincai. *Bunea* autonom. 342, v. c. 98. St. *Pop*. 25. II. *Iorga* sate 55. *Hurmuzaki* 19, 20, *Bariţ* l. c. 141. „Preot. Rom." Gherla an. 1890 p. 289. *Popoviciu* „uniunea" 19. *Şincai* cron. III. 53.

[2] *Dobrescu* l. c. 29, 30.

[3] *Boros* „Unirea" 1896 pg. 135, după Rácz Károly, Zaránd egyházmegye története. *Bunea* autonom. 340, 341.

[4] *Bunyitay* l. c. 33

[5] *Bunea* l. c. 343, *Hunfalvy*. oláh tört. II, 334.

(din Tataros) tataroşeni (ordináltatott)». Tataros e în districtul Bărgăului Beretyó. Tot atunci se zice, că în Popeşti, Papfalva, distr. Lunca, Lakság, e preot calvin român Petru Papfalvi.[1]

In 1635: Tatarosi Péter şi Papfalvi Péter continuă a predica reforma. La 1671 în Céhtelek e Tatarosi János şi în Monos-Petri e Kővesdi Petru. Preste patru ani dăm în Sárszeg de Szovárhegyi Mihály în Tóthfalu de Tóthfalusi Demeter şi în Tataros de Tatarosi Mózes.

In sinodul[2] din 1678 ţinut în Nagy-Léta seniorii români: Pap Mihály şi Nagra András, se auctorizază a inaugura de păstori în ţinutul de dincolo de Criş: Pe Debreceni János, Kóspallagi Péter şi Fancsikaj György, clerici români. — La 1681 în Almosd întimpinăm români protestanţi, păstoriţi de preotul Gál.

Reforma s'a înrădăcinat mai adânc pe Eriu şi Bărgău (Érmellék şi Beretyó) şi aici s'a susţinut mai mult. Cum însă se întuneca steaua principilor pământeni, aşa se strângeau şi comunităţile unite în credinţă cu ei,[3] ca apoi iarăşi să se unească tot numai aşa de slab ca şi până aci, cu religia acelora, cari erau chemaţi acuma a fi depozitari puterii lumeşti.

A fost un timp scurt când ambele uniri: vechea calvină şi noua catolică, au încăput de-odată şi paralel în largul Sion românesc al Bihorului.

Reintegrându-se ierarhia catolică în scaunul său istoric de Oradea, numai decât se luară şi măsurile, ce după împrejurările şi vederile veacului, se cugetau apte spre a repara destrucţiunile enorme, pricinuite de Turci şi calvini.

Mai tare înţăpa ochii catolicilor frânturile de români calvini, cari mai vegetau ca vai de ei în ţinutul Luncei, Bărgăului şi pe ţermurii Eriului, dreptce pe la 1703 călugării — din Oradea,[4] Franciscanii,[5] după alte izvoare se zice, că Iezuiţii[6], se năpustiră cu toată setea asupra lor, spre a-i convertì. Din şaptesprezece

[1] *Bunyitay* 33. După *Boros* şi în urma lui *Bunea* în l. c. 343: în Tataros, Tătăreşti la 1631 era preot Petru şi nu Mihai.

[2] Prescriptul oral al diecezei ref. de dincolo de Tisa, în revista „Századok" anul 1886 pg. 487. Adatok a tiszántúli ref. egyház kerület történetéhez, 27 şi următ.

[3] *Bunyitay* 33

[4] *Bunyitay* 35.

[5] Cumcă franciscanii au vestit unirea între românii orădani susţine *Preyer*, Monografie Temesvár, după Urbanus Fridrich „hist ord. minorum" pg. 191.

[6] *Nilles* 524.

comunităţi calvine române ce erau în sus pe Eriu şi stăteau sub oblăduirea duhovnicească a seniorului român Petru din Vamos Láz zeloţii episcopului din Oradea, cât cu buna cât cu forţa şi ameninţarea, convertesc zece. Acestea sunt: Genyéte, Kécz, Ujfalu, Papfalva, Derna, Tankafalva, Hagymádfalva, Tótfalu, Csohaj şi Szunyogd. Seniorul Petru din Vámos Láz, pe lângă comunitatea sa Vámos Láz, mai rămâne cu şase comunităţi, ale căror zile acum încă erau numărate. Numele acestor comunităţi tari la cerbice sunt: Vámoş Láz Fancsika, Monos Petri, Tataros, Csételek, Sárszeg şi Szovárhegy.[1]

Insemnăm, că seniorul din Vámos Láz, Petru, trebue că a fost un personaj ales, căci dânsul purta demnitatea de «vicar al superintendentului» protestant, aşa distincţiune nu a mai avut nici un român calvin.

Paul László, canonic şi arhidiacon pentru cei de ritul grecesc, al episcopului Csáky Imre dela Oradea,[2] îi scrie acestuia în 22 Martie 1724, despre menţionatul senior Petru, cumcă: «cu ceva înainte de aceasta...... a luat crucile din biserici şi a declarat posturile, că nu sunt de nici o treabă».

László făcând vizitaţiune canonică pe Luncă, despre preotul român calvin din Céhtelek, la 1724 observează, după spusa preoţilor din comitatul Crasna, că e sfinţit (?) de predicatorul din Diószeg.

Dela acest an înainte nu se mai dă de urmele românilor calvinizaţi; trebue că s'au stâns, căci despre protopopul din Lunca aflăm, că la 1726 e dus în Carlovăţ la alegere de mitropolit sârbesc.[3]

Descalvinirea Românilor s'a făcut de episcopul Orăzii Augustin Benkovich şi mai vârtos de arhiereul Munkácsului de Camillis. Cei descalvinizaţi se făcură uniţi şi se ţineau la început de iurisdicţia episcopului rutean. Numai acei preoţi uniţi puteau fi consideraţi de atari, cari aveau atestate dela Camillis. In scurt episcopului Benkovich îi succede a trage sub ascultarea sa pe toţi Românii uniţi din Bihor, sub cuvânt că arhiereul din Munkács e prea îndepărtat.[4]

---

[1] *Lampe* „historiae ecclesiae reform." p. 644. [2] Aici 239. [3] *Bunyitay* o. c. 47, 43, 36, 35, 33. [4] *Nilles* 858--860.

E interesant ce scrie cu datul 10 Faur 1702 de Camillis, despre distrugerea credinţei ortodoxe în mijlocul poporului român bihorean prin calvini:

«In zilele aceste [1] eram să plec de aici (Munkács) la Oradea-mare pentru a vizita bisericile greceşti ale acelor Români, pe cari eu cu ajutorul lui Dumnezeu i-am adus la s. unire cu biserica Romei, ba ce e mai mult, la credinţa creştinească, căci pe timpul când domniau acolo Turcii, preoţii lor nu aveau altă hirotonire, decât patentele date lor de calvini şi luterani, în înţelesul cărora le fu permis a funcţiona. Din biserici scosese deja icoanele şi sfintele cruci şi pe popor îl desvăţase dela s. mărturisire, cuminecătură şi alte devoţiuni catolice, în aşa măsură, că de şi profesau ritul grec, în realitate însă trăiau ca eretici».

După schiţarea urzirei, lăţirei şi apunerei calvinizmului în sinul bisericei române bihorene, e cu scop ca să aruncăm o privire «per summos apices» şi asupra unirei, carea acuma ia locul calvinizmului. Despre ce în numărul viitor. *Gruia.*

SF. IOAN GURĂ DE AUR.

b) Unele calităţi ale oratoriei sale.

Vieaţa sf. Ioan Gură de aur, cu strălucitele virtuţi creştineşti cari o împodobesc, este o icoană fidelă a calităţilor oratoriei sale. Din statornicia martirului se explică geniul oratorului. De asemenea, studiile ce le-a făcut în şcoala retorului Libaniu, dragostea cea mare ce-o avea către mamă-sa, retragerea în singurătatea pustnicilor, influinţa covârşitoare cu care ţinuse în frâu patimile şi pornirile poporului din Antiohia, luptele îndrăzneţe ce le-a purtat în mijlocul lumei rele din Constantinopol, abnegaţia şi bărbăţia ce-a arătat-o în decursul îndelungatului său exil, — toate peripeţiile vieţii şi toate însuşirile sale personale sunt zugrăvite cu măiestrie în calităţile frumoase, prin cari se disting număroasele sale cuvântări. Opera acestui sf. părinte nu se poate despărţi de personalitatea sa; una ne lămureşte pe ceealaltă.

De aceea, dupăce cunoaştem, cel puţin în liniamente generale, vieaţa sf. Ioan Gură de aur,[2] se cuvine să ne ocupăm şi

---

[1] *Ardelean,* II 22.
[2] Vezi „Revista Teologică“ an. I, nr. 11, pag. 389—403.

de unele calităţi mai alese ale prodigioasei sale activităţi oratorice. Intr'un timp ca al nostru, despre care putem zice cu sf. Scriptură, ca despre timpul judecătorilor din legea veche, că «*este scump cuvântul Domnului*» [1] — deşi datoria propoveduirii evangelice nici când n'a trebuit să apese într'o măsură atât de mare conştiinţa preoţimei noastre — va fi de folos să învăţăm ceva din lucrarea unui «Mare Dascăl» din trecutul creştinătăţii.

Cari sunt deci acele calităţi, prin cari mai ales şi-a câştigat sf. Ioan gloria unui «Gură de aur»? Asupra acestei întrebări până astăzi nu se unesc părerile învăţaţilor, cari i-au studiat cu temeinicie scrierile sale număroase. Unii afirmă, că *direcţia practică* este cea mai de căpetenie calitate a propoveduirii sf. Ioan; alţii zic, că *forma populară* a cuvântării sale l-a făcut nemuritor; şi iarăş alţii sunt de părerea, că *puterea şi însufleţirea*, ce transpiră din fiecare cuvântare a sa, i-au eternizat gloria celui mai mare orator al bisericei vechi. Cea mai mare dreptate o au însă de sigur aceia, cari susţin, că sf. Ioan s'a distins de-opotrivă *prin toate aceste trei calităţi oratorice*, căci cuvântările sale sunt în acelaş timp practice, populare, pline de putere şi însufleţire.

La aceste calităţi ale oratoriei sf. Ioan Gură de aur ne vom oprì în cele următoare, pentru a le preciza mai de aproape însemnarea şi a le ilustra şi prin exemple din cuvântările neîntrecutului orator.

1. *Ce înseamnă a predica practic?*

Practică este o predică atunci: când corespunde tuturor trebuinţelor reale şi adevărate ale vieţii creştineşti; când se rapoartă nemijlocit şi fără încunjur la vieaţa ascultătorilor, cum este ea de fapt, pentru a o îndrepta şi povăţuì; când desfăşoară adevărul şi binele, determinându-l cât se poate de concret în fiinţa sa, lămurindu-i înţelesul prin asămânări, icoane şi figuri, şi ilustrându-l prin exemple şi fapte reale, — iar neadevărul şi păcatul îl desvăleşte în răutatea şi stricăciunea sa, combătându-l prin aceleaşi mijloace retorice; când ia privire la ideile, la sentimentele, la nizuinţele, la întreg felul de a gândì şi lucra al ascultătorilor, pentru a-l aduce în cea mai desăvârşită armonie cu poruncile dumnezeeşti, cu învăţăturile şi cu întreg spiritul evan-

---

[1] I. Samuil 3, 1.

geliei și al bisericei creştine; când înlătură prejudiţiile și toate impedimentele, cari se opun acestui scop şi, în fine, când arată mijloacele și căile de lipsă pentru a ajunge la el.[1]

In acest înţeles zicem și despre propovăduirea sf. Ioan, că are un caracter eminent *moral-practic.* El a fost *omul vieții*, care știa vorbì *pentru* vieaţă. Din toate obiectele cuvântărilor sale scoate la iveală cu multă măiestrie partea practică, iar cea teoretică o desvoaltă numai întru cât putea să-i servească ca sprijin pentru concluziuni practice.

Hotărîtoare pentru această direcţie a activităţii oratorice a sf. Ioan, au fost studiile ce le-a făcut, sub conducerea lui Diodor, în şcoala teologică din Antiohia. Aici și-a însușit el metodul gramatical-istoric al exegezei biblice, care l-a ferit de interpretările arbitrare ale alegoriştilor[2] şi i-a înleznit pătrunderea în spiritul şi înţelesul adevărat şi sănătos al sf. Scripturi. Din bogăţia fără margini a acestui isvor și-a scos el armele înţelepciunii sale de păstor duhovnicesc, căci — după cum zice sf. apostol Pavel — «toată Scriptura de Dumnezeu este insuflată și de folos spre învăţătură, spre mustrare, spre îndreptare, spre deprinderea, carea este întru dreptate, ca să fie deplin omul lui Dumnezeu spre tot lucrul bun gătit». (II Timot. 3, 16—17). Convins, că sf. Scriptură conţine *cuvântul lui Dumnezeu către oameni*, ea a fost cartea, cu care sf. Ioan s'a ocupat mai mult în toată vieaţa sa; în al ei cuprins s'a adâncit și de al ei spirit s'a pătruns mai mult decât ori care cuvântător bisericesc. După ce a cetit odată un text biblic (Genesis 5, 1—2) și-a început astfel cuvântarea esegetică ce avea să urmeze: «o mare, o nespusă bogăţie zace în locul ce l-am cetit... nimic nu este în Scriptură, ce n'ar cuprinde o comoară mare, căci prorocii de Duhul sf. au fost îndemnaţi să vorbească.... nici o silabă și nici o literă măcar nu se află acolo, ce n'ar ascunde în adâncimea sa un cuprins bogat», de aceea — continuă oratorul — «precum băieșii, cari vreau să afle vinele de aur, nu rămân la suprafaţa pământului, ci se coboară în adâncimi, unde adese-ori petrec nopţi întregi muncind înzadar și totuş nu-și perd dra-

---

[1] *Jungmann*: Theorie der geistlichen Beredsamkeit, t. I, pag. 102 urm.

[2] Explicarea mistic-alegorică a sf. Scripturi a fost cultivată în şcoala teologică din Alexandria. Sf. Ioan ţine calea mijlocie între aceste 2 direcţiunei exegetice, încunjurând esagerările și ale uneia şi ale celeilalte.

gostea de lucru şi nădejdea ce-i poartă, dacă — zic — aceşti oameni jertfesc atâta pentru bunuri nesigure şi trecătoare... cu cât mai mult trebue să pătrundem noi în adâncul înţelepciunii lui Dumnezeu şi să ostenim cu dragoste pentruca să aducem roduri bune, căci ale noastre comori nu le răpeşte nime, nici nu se prăpădesc, iar nădejdea noastră nu ne înşală... de aceea veniţi să cercetăm cu deamănuntul cuvintele ce le-am cetit (din Script.).»[1] Acestui strălucit exemplu şi acestui îndemn de a ispitì cu osârdie Scriptura trebue să-i urmeze fiecare propovăduitor al credinţii, căci «credinţa este din auz, iară auzul prin cuvântul lui Dumnezeu» (Rom. 10, 17). Dar «cum vor crede aceluia, de carele nu au auzit şi cum vor auzì fără de propovăduitor şi *cum vor propovăduì*» (Rom. 10, 14) — *dacă nu vor cunoaşte cuvântul lui Dumnezeu?*

Puternica conştiinţă creştină, care şi-a format-o sf. Ioan prin experienţele practice ale monahizmului şi şi-a întărit-o în lupta aspră a vieţii, apoi adânca sa cunoaştere de oameni, a năcazurilor şi necesităţilor lor nenumărate şi, în fine, sentimentul pururea treaz al datoriei sale de apostol l-au îndemnat să le vorbească ascultătorilor săi totdeauna despre aceea, de ce aveau ei trebuinţă mai arzătoare. El a luat pildă dela Mântuitorul, păstorul cel bun, care «a văzut popor mult şi i-s'a făcut milă de ei, pentrucă erau ca oile, cari nu au păstor şi a început a-i învăţa pe ei mult» (Marcu 6, 34).

Poruncile legii morale le formulează sf. Ioan *precis* şi *lămurit*, virtuţile şi păcatele, dar mai ales starea sufletească a celor buni şi a celor păcătoşi o zăgrăveşte cu o măestrie neîntrecută. Unele dintre cuvântările sale sunt o adevărată oglindă a moravurilor, în care îşi poate vedea fiecare faţa sufletului său. Adresându-se direct ascultătorilor săi, dela început le câştiga atenţiunea şi încheia cu dânşii o legătură de părintească povăţuire spre bine, care-i făcea să primească cu mulţumită chiar şi mustrările cele mai aspre pentru păcatele lor. De ex. «Cei mai mulţi dintre tinerii noştri s'au dedat unor patimi păcătoase, în loc să se ocupe de lucruri serioase. Pentru aceasta sunt de vină părinţii lor, cari îşi dresează cai cu multă îngrijire, dar nu află timp, ca

[1] Omilia 21 la cartea Facerii.

să-şi supravegheze şi crească copii în cele bune[1].... Voieşti să fie copilul tău ascultător? dela început chiar creşte-l în învăţătura şi certarea Domnului. Să nu-ţi închipui, că ar fi de prisos a pune pe copilul tău ca să asculte şi să înveţe sfintele Scripturi, pentrucă acolo va auzì mai întâiu spunându-se: «Cinsteşte pe tatăl tău şi pe muma ta» încât aceasta se face pentru tine. Să nu zici: «apoi aceasta este treaba călugărilor. Nu cumva am să fac copilul meu călugăr? Nu e nici o nevoe de al călugărì». De ce te sperii de un fapt, care e amestecat cu un mare câştig? Fă-l pe copil *creştin!* Mai ales celor din lume le e necesar a ştì asemenea învăţături folositoare, mai ales copiilor, cari la aceea vrâstă fragedă au multă nestatornicie şi uşurinţă în judecata lor».[2] Aspre imputări le face sf. Ioan stăpânilor, fiindcă nu se îngrijesc de servii lor, ca să-i înveţe cele bune. «Stăpânii — zice el — se îngrijesc numai de slujba ce au să le-o facă, dar nu şi de înşiş servii lor. Aceasta negrijă şi lipsă de supraveghiere, fireşte, face pe servi destrăbălaţi, îi sălbătăceşte... căci ei sunt lipsiţi de învăţături şi n'au nici o legătură cu oamenii, cari au simţiri mai nobile şi cari ţin la cinstea lor. De aceea este şi foarte cu anevoie, ba chiar o minune, să găseşti servi, cari să fie oameni de omenie»...[3]

Asemenea poveţe şi îndemnuri nu se sfieşte sf. Ioan a le *repeţì adeseori,* căci zice: «Voiu vorbì mereu despre acelaş lucru, nu pentrucă mă atrage, ci din necesitate. Pe timpul cât ţine boala, ar fi o slăbiciune şi o părăsire a datoriei, dacă aş lipsì pe cel bolnav de ajutorul meu doftoresc, ba aşa ceva ar fi o cruzime şi un lucru neomenos... Se poate ca unul la marginea pierzării să se îndrepte, să se facă iar sănătos şi să se mântuiască. Câţi, auzind de zece ori acelaş lucru, n'au primit nici o schinteie, care să le lumineze sufletul, iar mai târziu prin o singură predică s'au convertit, sau mai bine zis nu numai prin aceasta una, ci şi prin celelalte zece, cari deşì l-au lăsat rece, totuş pe urmă n'au fost fără folos. Aşa se întâmplă şi cu un arbore, care primeşte zece lovituri şi totuş nu cade, iar la sfârşit îl doboară una singură,

---

[1] Omilia 52 la ev. Mateiu.

[2] Omilia 21 la ep. către Efeseni. Cele 24 omilii ale sf. Ioan la epistola apost. Pavel către Efeseni sunt traduse şi în româneşte de arhim. *Theodosie Athanasiu,* Iaşi Tipografia „Dacia“ 1902.

[3] Omilia 4 la ep. către Tit.

— dar de bună seamă nu numai aceasta una, ci şi toate celelalte zece de mai nainte»![1]

După-ce a zugrăvit icoana datorinţelor morale, sf. Ioan le dă ascultătorilor săi şi poveţe practice, îndrumări ascetice *cum* să le realiseze în vieaţă, cum să le transpună mai cu uşurinţă în fapte concrete. In această privinţă adeseori se lasă până la cele mai mici amănunte. Aşa de ex. combătând odată jurământul fără judecată, zice: «Dacă vreai să te îndreptezi cât mai degrabă, fă ce-ţi voiu spune acum: însamnăţi pe păretele locuinţei şi în inima ta acea secere sburătoare (a morţii) şi crede că-l ajunge mai curând pe cel ce joară, şi gândeşte adeseori la ea! Dacă vezi, că ar vrea să joare altcineva, opreşte-l şi nu-l lăsa, şi grijeşte întru aceasta şi de căsenii tăi. Căci purtând grije, ca nu numai noi, ci şi alţii să ducă o vieaţă cinstită, vom ajunge mai uşor la ţinta noastră. Pentrucă, dacă vrem să îndreptăm pe alţii, va trebuì să înroşim de ruşine, când nu vom împlinì noi mai întâiu cea-ce cerem dela dânşii».[2]

Dar sf. Ioan, după exemplul celor, cari sunt riguroşi faţă de sine însuş, avea tactul pastoral, ca *să nu pretindă dela credincioşii săi totul dintr'odată,* impunându-le astfel sarcini prea grele, pe cari neputându-le purta, s'ar fi descurajat dela început şi n'ar mai fi continuat opera de îndreptare morală. El s'a condus în activitatea sa pastorală de principiul vechiu: «*fortiter in re, suaviter in modo*» cum însuş se exprimă: «nimic nu este aşa recomandabil pentru un lucru, decât a nu cere totul deodată». De aceea el se mulţumea deocamdată şi numai cu intenţia şi bunăvoinţa omului de a se îndrepta, lăuda zelul şi prin o conducere blândă şi binevoitoare, — accentuând însemnătatea puterii de voinţă a omului, harul şi îndelungă răbdarea lui Dumnezeu, — povăţuia pe credincioşii săi, aproape fără să observe, spre o desăvârşire morală din ce în ce mai mare. Vom ilustra cu un exemplu această înţeleaptă praxă pastorală a sf. Ioan. El zice: «Cum îşi va aduce bărbatul pe femeia sa la calea cea bună? Nu prin aceea, că îi va cere totul dintr'odată, ci cerându-i la început lucruri mai uşoare, de cari se poate lipsì fără mare supărare. Dacă ai vrea să o disciplinezi dintr'odată, ţi-ai zădărnicì tot planul. Nu o lipsì deci

[1] Omilia 5 la ep. II către Timotei.
[2] Omilia 9 către poporul antiohean.

dintr'odată de mărgelele şi pietrile dela gât, ci las-o deocamdată să le mai poarte, căci totuş par a fi un rău mai mic, decât sulemenitul şi văpsitul; lipseşte-o deci mai întâiu de acestea, dar nu cu ameninţări aspre, ci cu vorbe blânde, desaprobând asemenea podoabe la alte femei, spunându-i ce crezi tu şi alţii despre ele şi numai după ce ai probat cu acestea, aminteşte-i şi de cer şi iad. Dacă i-ai spus odată şi totuş nu te-a ascultat, mai spune-i şi pentru a doua, a treia şi de repeţite-ori; nu înceta a-i repeţi acelaş lucru, dar nu cu mânie, ci cu bunăvoinţă. Astfel vei îndrepta ceea-ce voieşti să îndreptezi.»[1]

Un alt moment practic, de mare însemnătate în activitatea oratorică a sf. Ioan, nu tebue să-l trecem cu vederea, şi anume împrejurarea, că el ştia să-şi aleagă pentru predică *ocazia cea mai potrivită*, când sufletul ascultătorilor săi era mai accesibil pentru primirea adevărului dumnezeiesc. Toate evenimentele mai însemnate ce se petreceau în biserică, în stat şi în oraşul în care predica, le ştia întrebuinţa ca cuvântul ce-l sămâna să afle în inimile ascultătorilor pământ bun şi roditor. Astfel a întrebuinţat, în al doilea an al preoţiei sale, întâmplarea nenorocoasă, care ameninţa cu perire totală cetatea Antiohiei[2] pentru ca să aducă poporul la pocăinţă şi să-i îndrepte moravurile stricate. Indată la începutul acelei nefericiri ş'a sistat predicile obişnuite pentru un timp oarecare, ca să dea poporului răgaz să se liniştească, să-şi judece însuş fapta ce o săvârşise şi să-şi cumpănească situaţia desnădăjduită în care ajunsese. După acea scurtă pauză ş'a început predica astfel: «Ce să vă spun; despre ce să cuvintez? Lacrimi cere momentul, nu vorbe; tânguire, nu predici; rugăciuni, nu învăţături către popor! aşa de grozavă este fapta cea rea, aşa de mare este rana, încât noi nu o putem vindeca; de aceea avem lipsă de ajutorul cel de sus. Astfel şezu Iov, după ce-şi pierdu averea sa, în cenuşă, iar amicii lui auzind de nefericirea ce l-a lovit, au venit la el şi văzându-l de departe şi-au rupt vestmintele şi-şi aruncară cenuşă pe cap de supărare... Dumnezeu a voit să se întâmple aşa, şi atunci, ca şi acum cu noi; atunci, ca să se preamărească cel drept prin înfrângerea ispitelor; aici, ca să ne lămurim

---

[1] Omilia 30 la ev. Mateiu.
[2] Vezi: „Revista Teologică" a. I. pag. 397.

sufletele prin focul acestor grele încercări... Şepte zile am tăcut, ca amicii lui Iov, astăzi însă ne deschidem glasul, ca să ne tânguim pentru nenorocirea noastră».[1]

După un cutremur mare de pământ ce se întâmplase în Antiohia, vorbì poporului astfel: «Văzut-aţi puterea lui Dumnezeu, dar văzut-aţi şi iubirea Lui? Puterea Lui, care a cutremurat pământul; iubirea Lui, care nu l-a lăsat să se prăpădească... Cutremurul a trecut, dar frica să rămână! groaza noastră a încetat, dar evlavia să nu ne părăsească! Aţi văzut cât de puţin ne putem sprijinì pe puterea omenească?... strigătele de durere umpleau văzduhul şi toţi alergau la biserică... Bogaţilor şi săracilor le voiu spune mereu: cunoaşteţi cât de puternică este mânia lui Dumnezeu, care toate le ţine în mânile Sale! de aceea să ne abatem din cărările noastre cele păcătoase»...[2]

Căderea lui *Eutropiu*[3], duşmanul său şi al bisericii, a întrebuinţat-o sf. Ioan, ca să arete nestatornicia măririlor lumeşti şi iubirea de oameni a bisericii, care adăposteşte pe cei nenorociţi, ba chiar şi pe duşmanii săi, cari ajungând în strâmtorare îi cer sprijinul.

Chiar şi întâmplări din viaţa sa ştia să le întrebuinţeze sf. Ioan ca să povăţuiască la o vieaţă creştinească pe fii săi sufleteşti. Tăria şi superioritatea sufletească şi-a arătat-o el în momentul despărţirii, când avea să plece pentru primadată în exil. In acel moment, când inimile iubiţilor săi erau înduioşate, le spuse episcopilor săi subalterni: «rugaţi-vă, fraţilor, şi dacă într'adevăr mă iubiţi, vă rog să nu părăsească nici unul biserica pentru mine» — iar poporului care voia să se opună cu forţa volniciei celor dela curtea împărătească, i-a predicat sf. Ioan despre puterea încrederei în Dumnezeu şi astfel l-a liniştit: «Vă îndemn, iubiţilor, — le zise el între altele — să aveţi încredere în Cel de sus, căci nime nu va putea despărţì ceace Dumnezeu a împreunat.... Nimic să nu vă smintească din cele ce se întâmplă acum. Arătaţi-mi dragostea voastră prin aceea, că veţi rămânea tari în credinţă. Nu ştiţi, că Petru mergând pe apă, când s'a îndoit, a început să se cufunde, nu fiindcă s'ar fi ridicat valurile, ci fiindcă încrederea lui a început

---

[1] Omilia 2 către pop. antioh.
[2] Omilia 6 în Laz.
[3] O. „Revista Teol." a. I. Nr. 11 pag. 399.

să se clatine... Stăruiţi în rugăciune! Satana şi-a început lucrarea şi vrea să vă tulbure rugăciunea, dar nu-i va reuşì, căci voi veţi fi mai zeloşi şi mai însufleţiţi. Mâne voiu fi cu voi la rugăciune; unde voiu fi eu veţi fi şi voi, şi unde veţi fi voi, voiu fi şi eu; noi suntem un corp. Corpul nu poate fi despărţit de cap şi nici capul de corp. Deşì ne va despărţì distanţa, totuş vom rămânea uniţi prin dragoste, căci nici moartea nu ne va putea despărţi. Căci de-mi va şi murì corpul, sufletul îmi va rămânea viu şi să va gândì la popor... Voi sunteţi vieaţa, voi sunteţi gloria mea... De o mie de ori sunt gata a murì decapitat pentru voi şi aceasta din datorinţă, căci «păstorul cel bun îşi pune vieaţa pentru oile sale» [1]

Dar şi în timpuri pacinice ştia profita sf. Ioan de toate momentele în favorul predicei sale, lăudând virtuţile şi combătând fără rezerve păcatele, ca cuvântul său să pătrundă în conştiinţa ascultătorilor, să o trezească şi să o mişte spre fapte creştineşti. Această lucrare nu se perde însă într'o *moralizare sarbădă*, care respinge pe ascultători, ci îmbracă o astfel de formă atrăgătoare, cum numai acela i-o poate da, care însuş simţeşte şi trăieşte cele ce le cere dela alţii. Concluziunile morale *le scoate din cuprinsul credinţii dogmatice* şi le întemeiază pe acesta; datorinţele omului, în diferitele împrejurări ale vieţii, le aşază în lumina neînşelătoare a evangeliei şi le aduce în legătură cu chemarea noastră în lume şi cu menirea noastră cea vecinică. Pe om îl priveşte el aşa cum este, cu firea sa înclinată spre păcat, dar şi cu capabilitatea sa morală de a făptuì cele bune. Arată ispitele contrare virtuţii, cari sunt mai număroase decât condiţiile unei frumoase simfonii, dar scoate la iveală si puterea voinţii omului pentru a se ridica la vrednicia, spre care l-a hotărît Dumnezeu. La o vieaţă «asemenea îngerilor» poate ajunge chiar şi acela, care a căzut în abizul păcatelor, căci nimic nu-i poate nimicì cu desăvârşire, nici chiar răutatea tuturor păcatelor, conştiinţa morală, ce i-a sădit-o în suflet — Dumnezeu.

Acesta este glasul încrezător al unui *optimist creştin* în cele etice, care nu vrea să-şi peardă credinţa în puterea binelui şi în putinţa întoarcerii păcătosului pe calea cea bună. Pretutindenea

[1] Cuvântarea rostită înainte de a pleca în exil.

întâlnim în cuvântările sf. Ioan o bogăţie de idei, care ne premeneşte sufletul cetindu-le, o argumentare avântată, care ne cucereşte, şi simţim glasul unei conştiinţe morale, care se bucură de cele bune, dar nu se trufeşte, care se teme de cele rele şi le ureşte, dar nu despereazä niciodată.

Despre celelalte calităţi ale oratoriei sf. Ioan, pomenite mai sus, — în numărul viitor. *Dr. Nicolae Bălan.*

MONUMENTUL LUI ŞAGUNA.

În timpul pregătirilor ce se fac spre a serba în mod demn a 100-a aniversare a naşterii lui Şaguna, este firesc să ne gândim la prinosul pe care, de mult, vrem să-l închinăm acestui bărbat, ridicându-i, după obiceiul de veacuri al neamurilor, un monument. Să nu se zică că, pentru noi, n'a sosit încă timpul să ne gândim la ridicarea de monumente. Sunt forme anumite în care cere să se manifesteze un popor şi adeseori, aceste forme de manifestare a pietăţii, a recunoştinţei sau a unui alt sentiment sunt, totdeodată, afirmări puternice de vieaţă, cereri către viitor, care, încremenite într'un simbol trainic şi văzut de toţi, îndeamnă şi ne vorbesc mereu nouă şi lumii întregi. Un astfel de simbol, o astfel de manifestare a sentimentelor unui neam întreg, o adevărată faptă naţională este pentru noi monumentul lui Şaguna. El nu va putea să fie monumentul unui prelat al unei biserici oarecare, ci va trebuì să fie astfel, încât să reamintească tuturora o personalitate mare, de care este legată o epocă întreagă, o parte mare din vieaţa unui neam. Numai dacă îl înţelegem aşa, monumentul va avea însemnătatea ce poate să aibă.

Acum câţiva ani, când am vrut să aducem acelaş prinos unui alt mucenic al poporului nostru, — nenorocul nostru a zădărnicit manifestarea unui sentiment curat de pietate. Monumentul lui Şaguna, din fericire, nu e ameninţat de astfel de primejdii. Impotriva mitropolitului recunoscut prin lege nu se pot invoca nici un fel de rezoane de stat; căci e vorba să se eterniseze memoria unui apostol al păcii, iar nu al războiului, memoria unui mare întemeetor de aşezăminte culturale, care aveau să ridice la lumină o însemnată parte a unei ţări cufundate în întunerec.

Menirea fondului adunat pentru monument n'o poate schimba deci nimeni, şi fondul sporeşte pe fiecare zi.

Şi totuş parcă n'avem credinţa că vom vedea, în curând, monumentul ridicat. Nici sentimentul şi opinia noastră publică nu pare a-l cere încă cu toată hotărîrea, dar aceasta nu e ceva neobicinuit când opinia publică este, ca la noi, încă atât de puţin desvoltată. Monumentul însă numai atunci îşi poate căpăta toată însemnătatea ce-i dorim, când vine, cerut de sentimentul public. În orice caz, serbările proiectate vor învia puternic amintirea lui Şaguna în conştiinţa poporului nostru întreg şi celorce le aranjează li se impune dela sine datoria de-a da seama, public, despre starea chestiunii monumentului, sau de-a face chiar propuneri pozitive pentru începerea lucrărilor, care cer multă chibzuială.

Dacă, pe de o parte, sfârşitul jalnic al avântului atât de frumos pentru ridicarea celuialalt monument, ne-a lăsat în suflete amărăciune şi neîncredere, — pe de altă parte, ducerea la îndeplinire în anii din urmă a unor planuri vechi de monumente culturale ar trebuì să ne facă, totuş, mai încrezători. Cu atât mai mult, cu cât prin ridicarea unuia din acestea, a catedralei, s'a încheiat, în mod vădit, o epocă din munca culturală al cărei temeiu l-a aşezat Şaguna şi care rămâne să se desăvârşească în cursul deceniilor viitoare.

Astăzi, e greu a spune un cuvânt cu totul obiectiv despre valoarea monumentală a catedralei noastre. Sunt multe momente care trebuesc ţinute aici în seamă şi care nu se pot vedea încă destul de bine şi, afară de acestea, s'ar putea provoca încă prea lesne susceptibilităţi. Timpul, acest judecător drept şi neîndurat, va aduce şi judecata asupra acestei opere, care acum există şi foloseşte prin faptul că există.

E incontestabil, însă, că câştigarea dlui Smigelschi pentru pictarea interiorului catedralei a fost un câştig real, şi artistic şi naţional, cu toate micile scăderi ce s'au putut strecura în urma grabei cu care s'a făcut zidirea şi care, precum auzim, se vor înlătura după putinţă. Faţă de această podoabă de mâna unui pictor român, cealaltă clădire, menită a fi un monument cultural, «Casa naţională», n'are ce arăta.

Stăruim asupra acestei însuşiri a Catedralei spre a învedera ce importanţă are, din punctul de vedere al valorii naţionale, inspiraţia şi mâna unui artist român.

Un monument al lui Şaguna, ridicat din inspiraţia de comandă a unui sculptor de-a doua mână din Viena sau, mai ales, din Budapesta, chiar dacă i-s'ar indica exact mărimea, haina, expresia, gestul din partea unei comisii competente, — ce valoare artistică şi naţională ar putea avea? Unii dintre cetitorii acestor rânduri îşi vor aduce, poate, aminte un articol în care d. G. Bogdan-Duică făcea o nemiloasă critică monumentelor din Bucureşti, comandate aproape toate, la — Paris.

O altă chestiune foarte importantă este: locul pe care să se aşeze monumentul. La un monument, partea artistică fiind de însemnătate absolut covârşitoare, comisia de competenţi ar trebuì să se mărginească numai a indica mai multe locuri care sunt la dispoziţie, lăsând concurenţilor deplină libertate a-şi alcătuì planul pentru un loc sau altul; căci ce se potriveşte între case, pe o piaţă, nu se potriveşte într'un parc sau într'o grădină.

Aceste reflexiuni se vor părea, poate, multora foarte puţin actuale, deşì suntem în preajma serbărilor pentru aniversare şi fondul a atins deja suma de peste 36.000 cor.

Nu e vorbă, cu cât va sporì fondul, cu atâta va fi monumentul mai măreţ şi nu e nevoie să mai dovedim adevărul proverbului românesc că «graba strică treaba».

Dar poate nici zilele triste de azi nu sunt potrivite pentru ridicarea unui monument, care, ori-cum, ar trebuì să fie expresia unei bucurii obşteşti. Ori să-l ridicăm tocmai ca un semn că tot spiritul căruia îl închinăm va biruì? Dar unde e artistul care să-l cioplească sau să-l toarne?

Ce păcat că moartea nemiloasă ne-a răpit, în floarea vieţii, pe sculptorul Liuba, care dădea aşa de frumoase nădejdi. Cine va fi urmaşul aceluia căruia timpul nu i-a îngăduit să închine întemeietorului vieţii noastre culturale de azi decât leii dela mormânt?

Dr. I. Borcia.

DIN SCRIERILE SF. IOAN GURĂ DE AUR.

Cuvântare la sărbătoarea: „Anul nou“. Din cuvântarea acelui sf. Părinte întitulată: „In Kalendas“.[1]

Toate spre mărirea lui Dumnezeu.

I. Îţi vei petrece anul bine atunci, când ziua cea dintâiu nu o vei petrece în beţie, ci când în cea dintâiu ca şi în cea de pe urmă şi în fiecare zi, vei face lucruri plăcute lui D-zeu. Căci nu îmbătarea, ci rugăciunea te face vesel; nu vinul, ci cuvântul creşterii morale. Vinul aţâţă vifor, cuvântul lui D-zeu însă aduce linişte; acela aduce nelinişte în inimă, acesta depărtă zgomotul, acela întunecă mintea, acesta luminează pe cea întunecată. Vinul aduce întristarea, care mai nainte era departe, iar cuvântul lui D-zeu depărtă grija, ce era de faţă. Căci nimic nu poate aşa de tare înveselì, decât acea învăţătură a înţelepciunii, care ne spune, că socotind întru puţin celea de faţă, să nizuim cătră cele viitoare, să recunoaştem, că cele pământeşti sunt trecătoare şi că nimic nu este statornic: nici avuţia, nici puterea, nici onoarea, nici linguşirile. De o astfel de înţelepciune fiind însufleţit, vei putea să vezi pe cel avut, fără a-l pizmuì şi de vei cădea în lipsă sau în mizerie, nu vei perde curajul.

Un creştin nu trebue ca să prăznuiască numai anumite zile, ci tot anul să-i fie lui ocaziune de sărbătoare. Dar oare de ce natură să fie sărbătoarea, care să-i fie lui plăcută? Sfântul Pavel apostolul ne spune: (I. Cor. 5, 8): «*Să prăznuim nu întru aluatul cel vechiu, nici în aluatul răutăţii şi al vicleşugului, ci întru azimile curăţeniei şi a adevărului*». De ai conştiinţă curată, toată ziua îţi este sărbătoare, în care te saturi de măreţe speranţe şi te desfătezi în aşteptarea bunurilor viitoare. N'ai însă conştiinţă liniştită, ci eşti încărcat cu multe păcate, atunci de a-i ţineà o miie de sărbători, totuş nu te vei afla mai bine ca unul, ce jeleşte. Căci ce-mi foloseşte o zi senină, dacă conştiinţa îmi este întunecată? Dacă aşadară voieşti să aibi ceva folos de *anul nou,* apoi dupăce a trecut un an, mulţămeşte lui D-zeu, că te-a adus până acì; înfrângeţi inima, numără-ţi zilele vieţii: zilele grăbesc şi trec, anii se împlinesc, deja am percurs mult din cale; dar oare ce bine am făcut? Nu cumva ne vom depărta de cele de aici deşerţi şi goi de toată dreptatea? Judecata este deja înaintea uşilor; vieaţa noastră a inclinat spre bătrâneţe. Aceste le cumpăneşte la anul nou, peste acestea cugetă în decursul anului. Să gândim la cele viitoare, ca nu cumva să zică cineva şi cătră noi, ce a zis profetul cătră Iudei (Ps. 77, 31): «*Perit-au întru deşertăciunea zilelor lor şi anii lor întru iuţeală*».

II. Această zi de sărbătoare statornică, despre carea am vorbit şi care nu cunoaşte alegerea anilor şi nu este legată de o zi determinată, o poate

[1] Traducerea a fost făcută cu mulţi ani înainte şi a fost luată ca model în Retorică şi Carte de cetire publicată de subscrisul încă în anul 1896.

Nota traducătorului.

sărba deopotrivă săracul şi avutul. Aici nu se cere nici pompă, nici avere, ci singur numai virtute. Tu nu ai avere, dar ai frica Domnului, care este de mai mare preţ decât tot tezaurul, — căci este un tezaur nepreţuitor, neschimbător şi care nu poate ştirbì. Priveşte cerul, cerul cerurilor, pământul, marea, aerul, feluritele specii de animale şi de plante şi întreg genul omenesc; caută la îngeri, arhangeli, puterile de sus, toate aceste sunt proprietate a Domnului. Servul unui stăpân atât de avut nu poate fi sărac, dacă cumva stăpânul îţi este graţios.

1. A te bucura în astfel de zile, a avea mari plăceri, a lumina locurile publice cu făclii şi a împletì cununi este o nebunie copilărească. Tu eşti scutit de această slăbiciune, deja ai ajuns la priceperea creştinului cu dreaptă judecată şi ai devenit cetăţean al cerului. Deci în această zi nu aprinde foc prin târguri, ci în internul tău aprinde lumina spirituală, ca: «*aşa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, zice Domnul,* (Mat. 5, 16) *ca văzând faptele voastre cele bune să preamărească pe tatăl vostru cel din ceriuri*». Această lumină, îţi va procura mare câştig. Nu înfrumseţa uşile casei tale, ci lucrează astfel, ca din mâna lui Christos, să poţi primì coroana dreptăţii. Nu lucra nimic în deşert, nimic fără bază, ci *toate spre mărirea lui D-zeu,* dupăcum zice şi sf. ap. Pavel (I Cor. 10, 31): «*ori de mâncaţi, ori de beţi, ori altceva de lucraţi, toate să le faceţi spre mărirea lui D-zeu*».

2. Dar, întrebi tu, cum poate cineva a mânca şi a bea spre lauda şi mărirea lui D-zeu? Chiamă un sărac, primeşte prin aceea pe Christos la masa ta şi iată, că ai mâncat şi ai beut întru mărirea lui D-zeu. Dar apostolul voeşte ca nu numai să mâncăm întru mărirea lui D-zeu, ci şi altceva să facem spre aceea, aşa d. e. *când eşim sau rămânem acasă,* amândouă să se întâmple spre lauda lui D-zeu. Şi oare cum se pot întâmpla amândouă spre mărirea lui D-zeu? Uite cum! Când eşi spre a merge la biserică, spre a participa la rugăciune şi învăţătura spirituală, atunci mergi spre mărirea lui D-zeu. Când însă auzi zgomot, când vezi neorânduieli ori veselii păcătoase; când vezi târgul plin de oameni răi şi insolenţi, atunci nu eşì, nu lua parte la acestea, şi iată că ai rămas acasă spre mărirea lui D-zeu.

3. Dacă spre mărirea lui D-zeu, putem eşì, ori rămânea acasă, atunci tot pentru dânsul putem şi *a lăuda* şi *a mustra.* Şi oare cum? întrebi tu, poate cineva a lăuda sau a mustra spre lauda lui D-zeu? Nu arare-ori aflându-vă la lucrurile voastre, aţi văzut trecând pe dinainte oameni răi şi stricaţi, cari îşi încreţesc fruntea, sunt plini de sumeţie, încunjuraţi de lingăi: îmbrăcaţi în vestminte pompoase, în pompe deşerte, oameni hoţi şi lacomi pentru avere. Dacă acum auzi pe altul zicând: au nu este acesta un om de invidiat şi fericit, atunci mustră această vorbă, tângueşte-te şi plângi. Aceasta înseamnă a mustra întru mărirea lui D-zeu, de oarece o astfel de mustrare este pentru ceice stau împrejur învăţătură şi îndemn ca să nu caute cu prea mare poftă cele pământeşti. Zi deci celuice a afirmat cele de sus: pentruce să fie acest om fericit? Doară pentrucă

are un cal minunat de frumos, cu frâne preţioase, servitori mulţi şi vestminte luxurioase şi toate zilele le petrece în beţii şi desfrânări? Tocmai pentru aceea el este nefericit şi vrednic de plâns. Eu văd, că voi la dânsul nu puteţi lăuda altceva decât numai lucruri externe: cai, frâne, vestminte, dintre cari nici una nu face parte din dânsul. Spuneţi poate fi ceva mai deplorabil, decât, că e admirat calul, frânele, frumseţea vestmintelor şi mulţimea servitorilor, iar stăpânul trebue să treacă fără a se învrednicì nici chiar de cea mai mică laudă? Cine oare poate să fie mai nefericit, decât acela, care neavând nimic frumos la sine, se împodobeşte cu lucruri străine? Adevărata noastră podoabă nu stă în servitori, vestminte, cai, ci în virtutea inimei, în îmbogăţirea cu fapte bune şi cu încredinţare în D-zeu.

Iar când de altădată vezi trecând un sărman, un om neconsiderat, despreţuit, care trăeşte în mare lipsă, dar virtuos, aşa laudă-l înaintea celor din jur şi lauda ta va devenì pentru dânşii îndemn, ca să ducă o vieaţă virtuoasă şi onestă. Şi de cumva îţi vor zice, că acesta este un om mizerabil şi nefericit, *răspunde-le:* din contră el este cel mai fericit om, de oarece are pe D-zeu de amic, virtutea de însoţitoare a vieţii; el posede o comoară, care este neperitoare, fiindcă are conştiinţă curată. Ce-i poate strica, că-i lipsesc averile pământeşti, când el are să moştenească ceriul şi bunurile cereşti. Astfel vorbind cu dânşii şi învăţându-i, pentru lauda şi mustrarea ta vei primì mare răsplată, de oarece amândouă le-ai făcut întru mărirea lui D-zeu.

4. Dar spre lauda şi mărirea lui D-zeu putem şi *pedepsì.* Cum? Adese-ori suntem indignaţi peste căsenii şi supuşii noştri; dar oare cum îi putem pedepsì spre mărirea lui D-zeu? Dacă vezi, că un servitor al tău, un cunoscut sau altcineva deaproape, beţiv sau înstreinând ceva, aleargă în locuri rele, este neîngrijit pentru sufletul său, jură, minţeşte ş. a. mustră-l şi pedepseşte-l pe dânsul, readă-l pe calea cea dreaptă, îndreaptă-l la ordine şi toate acestea le-ai făcut spre mărirea lui D-zeu. Dacă ai observat, că el a greşit în contra ta şi a neglijat serviciul, iartă-l şi l-ai iertat întru mărirea lui D-zeu... Ci durere! că mulţi lucră din contră atât faţă de cunoscuţi cât şi faţă de servitori? Au greşit contra noastră, noi le suntem judecători aspri şi fără de îndurare; de au vătămat pe D-zeu şi şi-au aruncat sufletul în perire, un astfel de lucru nu-l ţinem vrednic de nici un cuvânt.

5. Mai departe poate, că ai trebuinţă aţi *câştiga şi prieteni;* fă şi aceasta întru mărirea lui D-zeu. Eşti silit aţi face inimici? Fă-i şi pe aceştia spre lauda lui D-zeu. Dar spre mărirea lui D-zeu cum putem să ne facem amici şi inimici? Iată cum! Nu trebue să ne căutăm de acei amici, dela cari căpătăm daruri cari ne invită la masă, de cari suntem favoriţi în lucruri lumeşti, ci de acei amici să ne câştigăm, cari mereu ne ţin sufletul în ordine, ne îndeamnă la datorinţele noastre, pedepsesc aba-

terile noastre, mustră greşelile şi când am căzut iarăş ne îndreaptă şi prin sfat şi rugăciune, ajută întoarcerea noastră cătră D-zeu.

6. Dar chiar şi *inimici putem să ne facem* pentru mărirea lui D-zeu. Când vezi, că un om şuchiat, destrăbălat, sângeros, plin de păcate şi de porniri rele voeşte, ca seducându-te, să te aducă la ruină, întoarce îndărăt, fugi, dupăcum ţi-a demandat Christos ca să faci, când a zis (Mat. 5, 29): *«de te sminteşte ochiul tău cel drept, scoate-l şi-l lapădă dela tine»*. El îţi demândă ca pentru mântuirea sufletească, să depărtezi dela tine chiar şi pe acei amici, pe cari de altcum îi iubeşti ca lumina ochilor.

7. De mergi în vre-o societate şi eşti silit *să vorbeşti mult, fă şi acеasta spre mărirea lui D-zeu.* Şi oare cum poate cineva participa în vr'o societate spre mărirea lui D-zeu? Când în societate cu alţii nu vei vorbì preste lucruri de jos, deşerte, nefolositoare, ci vei vorbì despre adevărata înţelepciune, despre ceriu şi infern; când nu vorbeşti nimic ce e de prisos şi neînţeles, cum e d. e. că cine a câştigat vre-o diregătorie, cine a fost pedepsit şi pentru ce; cum a câştigat acesta atâta; că ce o să lase acela după moartea sa; pentru ce unul n'a erezit deşì trăia în cea mai mare speranţă şi altele de soiul acesta. Asupra unora ca aceste nici noi să nu începem a vorbì, dar nici cu alţii să nu ne petrecem ci mai vârtos vom căuta a vorbì şi face ceea-ce este plăcut lui D-zeu. Şi iarăş poţi a tăcea spre mărirea lui Dumnezeu, dacă tractat fiind cu necuviinţă sau vătămat fiind, trebue să suferi mii de supărări şi năcazuri, aceste le suporţi cu nepăsare şi nu răspunzi măcar un cuvânt de ocară.

8. Ci spre mărirea lui D-zeu putem nu numai a lăuda ori a mustra, a sta ori a merge; nu numai a vorbì ori a tăcea, ci putem chiar fi *trişti ori veseli.* Când adecă vezi pe fratele tău, că a căzut în păcate, ori pe tine însuţi, tângueşte-te, întristează-te şi prin această întristare vei ajunge mântuirea, de care nici odată nu-ţi va părea rău, după cum zice apostolul Pavel (II. Cor. 7. 10.): *«întristarea carea este după Dumnezeu cea fără de părere de rău spre mântuire» lucrează pocăinţa.* Iară dacă vezi pe altul, că e fericit nu-l invidia, ci mulţămeşte lui D-zău pentru aceea, ca şi pentru oarecari bunuri ale tale proprii, de oarece prin aceea, fratele tău, a fost atâta de distins — şi această bucurie îţi va fi spre mărirea lui D-zeu. Dar spune-mi cine e mai de compătimit decât omul invidios, care în loc să se bucure, când altuia îi merge bine, mai iute să întristează şi prin această întristare totodată îşi atrage şi şie-şi pedeapsa lui D-zeu.

Dar ce să mai vorbim de laude şi de mustrări, de tristeţe şi bucurie, când şi din cele mai mici şi neînsemnate lucrări încă se poate trage folos mare, dacă sunt îndreptate după voia lui D-zeu! Dacă cel-ce dă un păhar de apă proaspătă spre mărirea lui D-zeu poate să moştenească împărăţia cerului (Mat. 10. 42.), cugetă ce răsplată înfinit de mare poate să primească acela, care toate le face spre mărirea lui D-zeu.

9. Putem chiar *merge ori a şedea* spre mărirea lui D-zeu. Intrebi cum se poate aceasta? Când nu ieşi afară, ca să faci păcat, îţi înfrâni

ochii şi îţi înarmezi faţa cu frica lui D-zeu, aşa toate acestea le-ai făcut spre mărirea lui D-zeu. Tocmai aşa când nu alegi vestminte preţioase şi moleşitoare, ci te foloseşti numai de cele îndatinate şi necesare. Cumcă chiar şi prin umbletul şi îmbrăcămintea noastră putem preamărì pe D-zeu, ascultă, ce zice despre aceasta înţeleptul Sirach (Sirach 19, 26): «Imbrăcămintea unui om, surisul dinţilor săi, pasul picioarelor sale, arată cum stă lucrul cu dânsul».

10. Se mai amintesc, că spre mărirea lui Dumnezeu putem chiar *cumpăra şi vinde?* Când d. e. nu pretindem pentru marfă decât preţul cuvenit, nu folosim rău timpurile de scumpete şi din prisosul nostru dăm şi săracilor. Cine cămătăreşte cu bucate să fie blăstămat, zice Domnul (Pild. 10, 26). Dar pentru ce să le mai înşir pe toate? Un singur exemplu poate servì pentru toate. Precum zidarii, când voiesc a ridica o casă, măsură cu sfoara dela un unghiu la altul şi astfel întocmesc lucrul, încât clădirea şi în afară încă să fie asemenea, tocmai aşa şi nouă să ne fie de îndreptar cuvintele apostolului: «*Ori de mâncaţi, ori de beţi, ori altceva de lucraţi, toate spre mărirea lui Dumnezeu să le faceţi*». (1. Cor. 10, 31).

III. Aşadară ori de ne rugăm, ori de postim, de pedepsim sau iertăm, de lăudăm sau de mustrăm, de eşim ori de venim acasă, de cumpărăm ori de vindem, de tăcem ori de vorbim sau orice lucrăm, toate să se întâmple spre mărirea şi spre lauda lui Dumnezeu. Ceeace nu va servì spre lauda lui Dumnezeu, nici să vorbim, nici să facem. Acea învăţătură a apostolului, ca un toiag puternic, ca o armă sigură şi ca un tezaur preţios, să o purtăm totdeauna cu noi şi să o inscriem în inimile noastre, ca vorbind, întocmind şi lucrând toate spre mărirea lui Dumnezeu, să dobândim dela Domnul cinste, atât aici, în această vieaţă, cât şi atunci, când vom trece din această vieaţă căci el zice: «*Celce mă onorează pre mine şi eu îl voiu onora pre el*». Nu numai prin cuvinte, dar şi prin fapte vom preamărì pe Tatăl totdeauna împreună cu Fiiul, — Dumnezeul nostru, căruia se cuvine cinste, mărirea şi închinăciune acum şi în veci! Amin.

G. Pletosu.

PREDICA

la Dumineca XXXIII. după Rusalii (a lui Zacheiu).

„Astăzi s'a făcut mântuire casei acesteia, pentrucă şi acesta fiiul lui Avram este“.
Luca c. XIX. v. 9.

Iubiţi ascultători!

Dacă vom îndrepta ochii sufletului nostru şi numai câteva clipe la bunul nostru Ziditor, care cu însaş mâna sa ne-a adus dela nefiinţă la fiinţă şi vom cugeta la nesfârşitele bunătăţi şi daruri, ce le-a dat în nemăsurata-i milostivire omului — o simţire de sfială, o simţire de ruşine

trebue să pătrundă lăuntrul nostru, la gândul, cât de puţin a căutat omul să ajungă la ţinta cea măreaţă, la chemarea cea sfântă, ce i-a dat-o creatorul său: la mântuirea sufletului său. În loc ca oamenii să lucreze din toate puterile lor cu darurile înalte primite dela D-zeu, cu mintea cea înţelegătoare şi cu voinţa îndreptată spre bine, ei au îngropat talantul cel de mult preţ în pământ, şi în loc să înainteze pe calea binelui, s'au dat stricăciunii, s'au abătut şi s'au făcut robi ai păcatului după cuvintele apostolului Ioan: *«de vom zice, că păcat nu avem, pe noi înşine ne înşelăm şi adevăr nu este în'ru noi»*. (I., Ioan c. I., 8).

E mare nenorocirea, ce-o aduce păcatul omului, dar şi mai mare e nefericirea, când el se ţine morţiş de păcat în vieaţa lui întreagă şi moare în starea aceasta de învrăjbire cu D-zeu, — nepocăit, căci osânda sigură este atunci urmarea faptelor lui şi pedeapsa cea mai grozavă aşteaptă sufletul lui.

Înduratul D-zeu, iubiţilor, însă nu voieşte moartea păcătosului, ci îndreptarea lui. Prin câte mijloace, prin câte semne, prin câte minuni, prin câte pilde, nu chiamă el pe păcătos la calea cea adevărată a mântuirii, numai omul să voiască şi să urmeze sfaturile şi chemarea lui D-zeu!

*

Iubiţi ascultători!

O pildă din cele mai pătrunzătoare şi pline de bogate şi fericitoare învăţături pentru mântuirea noastră, ne dă astăzi maica noastră biserică în sfânta evanghelie, ce-o am auzit cu toţii.

Intr'ânsa e vorba de un vameş. Vameşii aceştia erau cât se poate de urgisiţi şi despreţuiţi în Ierihon, pentrucă înşelau, cămătăriau şi făceau câte şi mai câte nedreptăţi şi asupriri oamenilor în lăcomia lor şi în râvna urîtă de-a se îmbogăţì. Vameşul Zacheiu, mai marele vameşilor din cetatea Ierihon, om bogat şi sumeţ, care câştigase o avere de tot mare şi de sigur pe cale necinstită, simte în sufletul său arzând un dor sfânt, dorul de-a vedea pe Isus Christos, Mântuitorul lumii, care cutreera prin sate şi oraşe, vindecând ranele sufleteşti şi trupeşti, alinând durerile celor obidiţi şi înviind pe cei morţi — în tot locul şi tuturor împărţind darurile şi binecuvântările sale. Aflând, că Isus tocmai se apropria să sosească în Ierihon, lăsă toate la oparte şi grăbì cât putù să-i iasă în cale să-l vadă şi el, să asculte învăţăturile lui şi să primească binecuvântarea lui.

Iubiţilor! Se poate un lucru mai de mirare? Un vameş bogat şi îngâmfat să-şi lase toate cele mai scumpe ale sale, pentru a urma lui Christos, să-şi lase comorile pentru — sărăcia lui Isus, desfătările — sale pentru crucea lui, mărirea — sa pentru umilinţele lui!

«Dară nu putea pentru mulţime, pentrucă era mic de statură şi alergând înainte s'a suit într'un smochin să-l vadă, că era să treacă pe acolo». Câtă râvnă pentru Isus! De cât dor sfânt nu va fi fost cuprinsă inima vameşului în clipele acelea, când sufletul său înseta după vederea mântuitorului! Cine ar putea descrie marea fericire, ce-a simţit-o vameşul la pri-

virea bunului Mântuitor, şi cine ar putea zugrăvì şi înfăţişa priceperii noastre văpaia de iubire, ce ardea în inima lui, adânc mişcată, când auzì din însaş gura lui Isus: «*Zacheie, grăbeşte de te coboară, că astăzi trebue să petrec în casa ta?!*» Şi mai era putere omenească, care să poată oprì pornirea inimei lui de-a primì pe Mântuitorul, sau zăgaz, care să oprească valurile de însufleţire sfântă, ce inundaseră, ce copleşiră sufletul lui în acel cias? De sigur, că nu! Căci dorul ce ardea în sufletul vameşului, pentru Isus Christos, nu era din curiositate, ci era dorul sfânt de a-i slujì Lui vieaţa sa întreagă, de a-i închina Lui toată inima sa, toată simţirea sa, toată fiinţa sa, era dorul sfânt de-a gusta şi el din roadele pomului făcător de minuni, era — dorul sfânt de îndreptare şi mântuire, ce pornia din iubirea cea mai curată faţă de D-zeu! Şi precum nu poţi pune stavilă valurilor rîului spumegător, ce se rostogoleşte năvalnic, mânat de uriaşa-i putere la vale, aşa nu poţi oprì dorul sufletului omenesc, când s'aprinde într'ânsul scânteia dragostei de D-zeu, şi rupe lanţurile păcatului spre a se împreuna cu Ziditorul său.

La cuvintele pline de fericire ale lui Isus de-a fi în casa păcătosului vameş, — acesta se coboară grăbit din smochin şi pleacă cu mare iuţeală spre casă, cu inima-i plină de bucurie — să facă toate cele de lipsă pentru a primì în mod vrednic în casa sa, pe înaltul său oaspe, pe Mântuitorul.

«*Şi toţi, cari vedeau aceasta cârteau, zicând: a întrat la un om păcătos să găzduiască*». Nu-i aşa, iubiţilor, că şi pe voi poate vă miră faptul acesta, că Isus să găzduiască în casa unui păcătos?! Dar eu vă întreb: pentruce a venit Isus pe pământ? Oare, nu ca să mântuiască lumea de păcat? Oare nu zice însuş, că fiiul omului n'a venit să judece, ci să mântuiască lumea? Şi că cei bolnavi au lipsă de medic? Şi de sigur, că Zacheiu era bolnav, dar bolnav sufleteşte, plin de păcate şi doria din tot sufletul său să se mântuiască. Căci iată ce zice el cătră Domnul: «*Iacă Doamne, jumătate din averea mea o dau săracilor, şi de-am năpăstuit pe cineva, întorc împătrit*». Zis-a Isus lui: «*Astăzi s'a făcut mântuire casei acesteia, că şi acesta fiiul lui Avram este*».

Zacheiu recunoaşte mulţimea păcatelor sale, se căieşte pentru ele şi pentru ispăşirea lor dă jumătate din averea sa cea mare săracilor, iar celor năpăstuiţi le întoarce împătrit, — iar mântuitorul uimit şi înduioşat de curăţenia sufletului acestui om exclamă cu bucurie: Astăzi s'a făcut mântuire casei acesteia. O, fericite Zacheie, de azi încolo nu vei mai vărsa lacrimi pentru păcatele tale, ci fericirea cerească va fi desfătarea ta! O, fericite Zacheie, tu ai nesocotit avuţiile tale, aurul cel de mult preţ şi toate cele deşarte ale lumii şi ai dobândit comoara cea netrecătoare: împărăţia cerurilor!

Iată, iubiţilor, cum un vameş încărcat de păcate — prin o pocăinţă adevărată, dobândeşte dela mântuitorul iertare.

Au cercetând noi sufletele noastre, şi cugetând la faptele noastre, la vieţuirea noastră, câţi dintre noi ar trebuì să mărturisească, că cu nimic

nu sunt mai buni, şi mai drepţi, decât vameşul din sfânta evangelie de astăzi, că aceleaşi sunt ranele, de cari pătimeşte sufletul lor, ca şi a lui Zacheiu. Unii parcă şi-au pus de ţântă a vieţii lor întregi numai şi numai câştigarea de bogăţii — înavuţirea. Ei nu se mulţămesc cu aceea ce-i îndestulitor pentru casele lor, şi copiii lor, ci în râvna lor după comori multe şi mari şi de tot felul, ei uită şi de cinste şi de ruşine, ba nu să mai gândesc nici la D-zeu, şi caută întocmai ca şi vameşul prin înşelăciune, prin răpire, prin cămătărie, prin vicleşug — să cuprindă tot mai mult, se adaugă tot mai spornic la averile lor. In goana aceasta de câştig, câţi nu lăcomesc şi la starea altora, câţi nu cuprind cu plugul lor pământul altora, trecând hotarul cu ştirea şi volnic şi sumeţ răsturnând brazda străină în ogorul lor, — numai ca să-şi lăţească şi mărească holdele lor?! Şi toate blăstămele înfricoşate ce le rosteşte deaproapele nedreptăţit, nu pot mişca inima păcătosului lacom! El e gata să jure, să cheme aşadar însuş numele cel sfânt a lui D-zeu ca martor la minciunile şi nedreptăţile lui, fără cea mai mică teamă de pedeapsă. E vecinic gata de judecată, chiar şi atunci când lipseşte vre-o pricină mai de samă, — şi nici lacrămile văduvei şi nici jalea orfanilor, şi nici suspinul lucrătorilor, cărora le-a oprit plata, nu vor fi în stare a muia vârtoşia inimei acestor lacomi.

Iubiţilor, nu poate fi ceva mai înfricoşat decât păcatul lăcomiei! El face pe om să uite chiar şi de isvorul tuturor bunătăţilor sale, de D-zeu, îl face să uite de sf. biserică şi de toate datorinţele sufletului său. El trăieşte numai pentru sine, e robul pântecelui său, lui îi slujeşte, şi e cheltuitor până la risipă pentru desfătarea sa, iar pentru deaproapele nimic nu are decât: invidia, ura, dispreţul, duşmănia şi răsbunarea, tot atâtea păcate urâte ce izvoresc din lăcomie. Aşişderea pentru trebuinţele bisericii, sau ale şcoalei, sau altui aşezământ de binefacere sau ajutorare a celor nenorociţi, inima lui împetrită nu are nici o simţire.

Dar, iubiţilor, dacă omul ce sufere de vre-o durere trupească, aleargă cu grabă la medic spre a-şi redobândi sănătatea, şi nu cruţă nici o jertfă, ba e în stare a-şi da toată averea numai să se facă sănătos, oare bolnavul sufleteşte, cel cuprins de păcate, celce ziua şi noaptea suspină în lanţurile grele ale fărădelegilor, să stea nemişcat, să stea nesimţitor la durerea sufletului său, şi nu mai bine să grăbească la doftorul sufletelor, să dobândească pace şi iertare pentru bolnavul său suflet?!

Fără îndoială, că ar fi o nenorocire nepăsarea lui — când leacul e aşa uşor de câştigat, când îndurarea nemărginită: Iisus Christos, ca un balsam vindecător e gata a ne tămădui de boală sufletul nostru. Căci precum a ridicat inima lui Petru cea căzută în păcatul lăpădării iarăş la starea darului ceresc, precum a şters lacrămile păcătoasei Magdalene şi a adus mântuire vameşului Zacheiu, ce trăise în fărădelegi — aşa bunul nostru mântuitor e gata pururea a chema pe orice păcătos la mântuire, a căuta ori-unde oaia cea rătăcită şi a o aduce cu bucurie în staulul său.

Cunoscând dar bunătatea şi adâncul milostivirii lui D-zeu, mai fi-va unul măcar între noi, care să mai voiască a rămânea în păcatele sale şi să nu grăbiască, mai vârtos, ca şi vameşul, a ajunge cât mai curând la mântuire? Ştim dar cu toţii uriciunea cea mare a păcatelor, şi zilnic ne încredinţăm de urmările lor. Nu mărturisim oare noi singuri, de multe ori cu părere de rău în suflet, că la soartea cea rea, la o nenorocire, la o boală, sau când perde averea, sau ajunge în temniţă cineva din amicii, sau cunoscuţii noştri, că toată pricina la aceasta sunt păcatele lui, lăcomia, beţia, necumpătarea şi desfrâul cel fără de margini. Vom recunoaşte deci, că cauza mai tuturor nenorocirilor noastre este una, şi aceasta-i păcatul. Dela un capăt al lumii până la celalalt, n'auzim decât vaerul trist al suferinţei, al durerii, al mizeriei — izvorîte şi pricinuite mai totdeauna din păcat. Istoria, martora vremilor apuse, ne arată, că şi lovitura de moarte dată poporului roman, se datoreşte păcatelor sale. Căci, câtă vreme acest popor a cinstit virtuţile, a cultivat credinţa şi dragostea în zeii lor, au strălucit ca nişte luceferi luminoşi pe orizontul civilizaţiunii lumii întregi, dar îndatăce păcatele desfrâului şi luxului şi ale risipei au cuprins sufletele lor, din poporul răsboinic şi temut de lumea întreagă, nu a rămas decât numele. Şi sângele nevinovat, ce de curând s'a vărsat la răscoala ţăranilor din România, pentru pământ, de care cu groază parecă ne aducem aminte, — nu-şi are oare cauza în lăcomia prea mare a unora şi în nedreptăţile şi împilările lor fără de margini?! Aşa este, iubiţilor, păcatul nu rabdă, precum înşi-vă mărturisiţi. El e ca şi veninul ce întră în trupul omului, şi-i curmă vieaţa. «*Plata păcatului*» — cu drept cuvânt zice apostolul Pavel — «*e moartea*» (Rom. 6, 23).

Deci suflete păcătoase, spre tine îndrept glasul meu, nu mai întârzia, ci ascultă ce zice Mântuitorul către vameş: grăbeşte, de te pogoară, că astăzi trebue să petrec în casa ta. Această voce răsună şi pentru tine creştine! Iată acum, ziua mântuirii cea adevărată, scoală-te, spală-ţi faţa ta cu lacrămile pocăinţii, ca să afli îndurare dela D-zeu! Nu mai amâna deci îndreptarea ta, ci lasă căile celor fărădelege, ridicăţi ochii tăi îngreunaţi de mulţimea nedreptăţilor şi înalţă-i spre cer — spre izvorul mântuirii şi cere iertare! Şi nici atât nu ajunge. Nu! iubite creştine, căci cum va primì D-zeul cel sfânt ruga ta, sau jertfa ta, când mânile tale sunt pline de sânge? Cum n'a primit el jertfa lui Cain, aşa nu va primì nici jertfa ta, până nu te vei îndrepta şi îţi vei schimba şi înnoì sufletul tău păcătos.

Deci «spălaţi-vă, curăţiţi-vă, ştergeţi răutăţile din sufletele voastre, dinaintea ochilor mei, părăsiţi răutăţile voastre. Învăţaţi-vă a face bine, căutaţi judecata, mântuiţi pe cel năpăstuit, judecaţi săracului şi faceţi dreptate văduvei» zice Isaia (I. 16). Iată calea mântuirii, singura cale!

Să lăpădăm dar, iubiţilor, chiar astăzi, haina cea întinată a păcatului, să aprindem în sufletul nostru făclia credinţei, a dragostei şi nădejdii în D-zeu, ca la lumina ei cea sfântă să putem aduce roduri vrednice de po-

căinţă; să miluim pe cei lipsiţi, să alinăm durerile celor năpăstuiţi, ca astfel să auzim şi noi fericitoarele cuvinte: astăzi s'a făcut mântuire casei acesteia!

Iar Tu părinte îndurate, Isuse, Fiiul lui David, care ai adus astăzi mântuire păcătosului vameş, milostiveşte-te şi de aceşti umiliţi robi ai tăi, cari astăzi îşi deschid inima lor, ca să te primească pe tine şi trimite o rază numai de îndurare în sufletul lor, ca călăuziţi de ea pe calea faptelor bune, s'ajungă a fi odată vrednici a auzì şi ei cuvintele tale mângăietoare: astăzi s'a făcut mântuire casei acesteia! Amin.

Dr. Ioan Dobre.

Deviza preotului.

„Eu sunt păstorul cel bun, păstorul cel bun, sufletul său îşi pune pentru oi".
Ioan, c. 10, v. 11.

De unde şi *pentruce*, lupta vieţii e atât de intensivă, atâta de grea şi cu urmări atâta de dezastruoase pentru binele şi fericirea individului şi a societăţii omeneşti? de unde atâtea neîndreptăţiri, atâta pismă şi ură între oameni, de unde atâtea rele? *De unde?* Dela oameni; şi *pentruce?* Pentrucă oamenii nu stimează *adevărul* şi *dreptatea*, nu se acomodează întru toate principiilor sublime şi sfinte ale *moralei* lui Christos. Oamenii conduşi de interese particulare egoistice: în acţiunile lor zilnice, în lucrarea lor, chiar şi în legislatură şi justiţie, adesea ignorează *adevărul* şi *dreptatea*.

De acì apoi nemulţămirea urmată de lupte grele, de prigoniri, de răsvrătiri şi de revolte formale în sinul societăţii omeneşti. Şi, în situaţiunea aceasta, cine poate să fie mai deaproape chemat a influinţa omenimea spre bine şi a o ferì de dezastrele intereselor particulare egoistice, de moravurile stricăcioase şi de imoralitate, cine altul, dacă nu preotul: păstorul sufletesc, reprezentantul şi apărătorul principiilor sfinte ale moralei lui Christos? Şi, dacă şi preotul va lipsì dela împlinirea acestor sfinte datorinţe pastorale, oare atunci, se va mai putea el considera şi numì *«păstorul cel bun»?* Nu, şi iară nu! ci, un atare preot, cu drept se va putea numì *«năimit»*, *străin*, *amăgitor* şi *«lup răpitor»*, în mijlocul turmei sale cuvântătoare. Ci, adevăratul preot şi păstor sufletesc, urmând exemplul Păstorului celui mare, Christos, cu resignare apostolică şi cu lăpădare de sine, gata la orice jertfă, va priveghia şi va sta neclintit în apărarea turmei sale de toate influinţele rele, de toate moravurile stricăcioase; *«păstorul cel bun»*, cu mână tare va ţinea şi va apăra flamura sfântă a adevărului şi a dreptăţii.

Aşa, iubiţi fraţi în Christos, aşa să urmăm toţi, căci *«zilele rele sunt»*: demoralizarea a eşit din alvia sa şi ameninţă cu înnecare sămânţa cea curată şi sfântă a moralei lui Christos.

Cu salutare frăţească de anul nou, şi cu dorinţa ferbinte: de *bun spor* la lucru în «via Domnului»! *Duhovnicul.*

MIŞCAREA LITERARĂ.

Propovedanii la îngropăciunea oamenilor morţi, culese de Petru Maior de Dicio-Sân-Mărtin etc. editate cu litere latineşti după ediţia din Buda dela 1809, de Dr. Elie Dăianu, par. şi prot., Cluj, Tip. «Carmen», 1906, pag. 326, 8⁰.

Sub numirea aceasta a apărut şi al treilea volum din cuvântările bisericeşti ale luminatului istoric şi învăpăiatului protopop de pe vremuri Petru Maior, care se tipăresc din nou, cu literile străbune, sub îngrijirea părintelui protopop Dăianu din Cluj. În anul trecut, când a eşit la lumină cel dintâiu volum al acestor predice, am avut prilejul să rostim câteva cuvinte de sinceră şi dreaptă apreciere asupra acestei publicaţiuni literare, al cărei folos nu se poate tăgăduì.[1]) Spuneam atunci, că câtă vreme ramura omiletică sau retorică a literaturii noastre bisericeşti este încă puţin cultivată, câtă vreme în bisericile satelor noastre şi astăzi se aude încă rar glasul păstorilor vestitori şi tălmăcitori ai adevărurilor sfintei Scripturi, parte fiindcă lipseşte îndemnul sufletesc, parte fiindcă lipsesc preoţimii cărţi de cuvântări potrivite, spuneam, — că predicile lui P. Maior, deşì alcătuite înainte cu aproape un veac, vor face, de bună seamă, preţioase servicii preoţimii româneşti, doritoare a se avântà la propoveduirea cuvântului de învăţătură. Aceasta, pentrucă alcătuirea acestor predici e cea mai creştinească şi cea mai românească, iar limba lor e uşoară, curată şi frumoasă «aşa cum s'a sfinţit ea în slujba sfintei biserici».

Afară de predicile pentru Dumineci şi sărbători, *Propovedaniile*, de care ne ocupăm, au văzut lumina tiparului încă la 1809, data la care Maior s'a aşezat ca «crăiesc revizor» al cărţilor pe lângă tipografia universităţii din Buda. La scrierea lor va fi lucrat însă şi mai înainte, încă fiind protopop în Reghin, unde o samă dintr'însele le va fi rostit el însuş.

Asupra scopului, care l-a urmărit P. Maior cu aceste cuvântări funebrale, cum le zicem astăzi, ne lămureşte foarte frumos precuvântarea pusă în fruntea cărţii. În acest «cuvânt înainte», dupăce accentuiază, că «prea bun şi sfânt obiceiu este în bisericile din ţara noastră a face propovedania norodului la îngropăciunea morţilor» şi dupăce aminteşte cu recunoştinţă de străduinţele pe acest teren ale antecesorului său I. Micu-Klein, Maior ne spune, că două ţânte a avut în vedere la scrierea acestor propovedanii. Şi anume: *a)* O seamă dintr'ânsele sunt astfel alcătuite în cuprins şi formă ca să slujească *preoţilor de model*, pe temeiul cărora înşiş să compună apoi cuvântări la morţi, după trebuinţele şi împrejurările locului. *b)* Celelalte au în vedere numai îndreptarea şi zidirea sufletească a *poporului de rând* şi se pot rostì la orice înmormântare dela sate, pentrucă sunt scrise «cu curgere de grai mai pe jos».

După aceasta, Maior dă preoţitor îndrumări: Cum să întrebuinţeze cuvântările sale. Celor dela oraşe, le atrage luarea aminte, că vrând să

---

[1] V. „Luceafărul" a. V., Nr. 8, pag. 182.

cuvânteze la vre-un mort, să vorbească «mai împodobit şi după ritoriceasca măiestrie, cu atât mai vârtos, că de multeori se adună la îngropăciunea morţilor nostri şi cei din alt neam învăţaţi bărbaţi, cari s'au obicinuit a se îndulcì de podoaba şi măiestria cuvintelor.[1] Tuturora le dă sfatul, să spună cuvântările *de rost*, la orice ocaziune, şi «să nu-şi mai apere oarecare trândăvia sa, zicând: că oamenii mai bucuros ascultă să li-se cetească propovedania din carte, decât de rost».[2] In sfârşit îi face băgători de seamă şi la celece vor vorbì asupra răposatului, sfătuindu-i să ia bine sama, «că celece grăiesc spre lauda mortului să fie adevărate». Sunt îndrumări înţelepte acestea, cari numai folos vor aduce oricărui preot, care le va cetì şi urma, de aceea am stăruit asupra lor.

Incât se atinge de cuprinsul lor, propovedaniile lui P. Maior sunt alcătuite astfel, ca nu numai să mişte şi înduioşeze inima ascultătorului, cât mai vârtos să-i plece gândirea pentru înţelegerea adevărurilor evangelice.

Cu pilduiri potrivite din sfânta Scriptură a Vechiului Testament şi din vieaţa popoarelor vechi, P. Maior în faţa mormântului deschis ştie să zugrăviască, în chip convingător, rostul adevăratei vieţi creştineşti şi idealele după care trebue să nizuiască creştinul pentruca vieaţa lui de pe pământ să-i fie plăcută, iar despărţirea de dânsa uşoară. In chipul acesta fără să fie o simplă înşirare de citaţiuni şi fraze patetice, chemate să stoarcă numai lacrămi trecătoare, — cum prea ades se obicinuieşte — propovedaniile lui P. Maior sunt cuuvintele adevărate şi înţelepte ale omului cugetător şi cunoscător al vieţii, sunt sfaturile păstorului bun şl înţelegător al sufletului omenesc. Tot ce s'ar putea socotì ca scădere sunt desele repeţiri ale unora şi aceloraş idei, asemănările prea bătătoare la ochi de pasagii întregi din diferite cuvântări, ceeace pare a însemna o sărăcie de concepţie.

Multe din predicile acestea cetindu-le ne reamintesc apoi propovedaniile cu acelaş titlu ale lui Samuil Micu-Klein.[3]

Mai interesant şi în acelaş timp mai neînţeles pentru noi este faptul, că o samă din propovedaniile lui Maior le-am găsit, dela alfa până la omega, identice cu unele de-ale lui S. Micu-Klein. Astfel propovedania a 30-a, 31-a, 32-a, 34-a, 35-a şi 36-a dela Maior este una şi aceeaş, din cuvânt în cuvânt, cu propovedania a 15-a, 10-a, 11-a, 12-a, 13-a şi 14-a dela Samuil Klein. Descoperirea aceasta ne-a surprins. Evident, că aici avem de a face cu una din acele copieri nevinovate şi preaîndatinate la vechii scriitori, care în terminul literar de astăzi se chiamă *plagiare*. Şi dat fiind faptul, că Klein, a trăit şi a scris înaintea lui Maior şi că Maior cum re-

---

[1] Prefaţă, pag. 11.

[2] Prefaţă, pag. 13.

[3] Cf. „Revista Teologică", VI, pag. 253.

iese din prefaţa acestor propovedanii [1] — a cunoscut cuvântările lui Klein, suntem constrânşi să deducem, că aceste şase propovedanii, cari samănă până într'o literă, Maior le-a «cules» dela Klein. Şi câtă vreme în însuş titlul lor se zice, că sunt «culese», iar nu «alcătuite» sau «izvodite» de P. Maior, de aci iarăş putem trage concluziunea, că Maior nu e autorul tuturor propovedaniilor acestora şi că, afară de Klein va fi «cules» şi dela alţii. Ca să fi copiat dela Maior editorul lui Klein dela 1842 din Sibiiu, e prea puţin aproape de adevăr. Mărturisim, că noi nu cunoaştem ediţiunile prime ale propovedaniilor lui Klein şi Maior, după care s'au făcut retipăririle dela Arad şi Cluj, dar presupunând, că ele sunt identice cu ediţiunile retipărite, care ne zac dinainte, singura concluziune firească şi îndreptăţită este, că Maior a copiat dela Klein, fapt, care însă nu poate întuneca aureola luminoasă a marelui preot, istoriograf şi filolog ardelean din veacul al XVIII-lea.

Intrucât zeloşii retipăritori ar avea cunoştinţă sau vre-o părere specială despre chestiunea aceasta, ar fi bine să ne o lămuriască mai apriat. Din faptul, că nici unul dintr'ânşii nu a sulevat-o, suntem îndreptăţiţi a deduce, că a ostenit fiecare a parte, fără să ia cunoştinţă unul de strădaniile celuilalt. *G. Tulbure.*

Alcoolizmul de Dr. Izidor Marcu şi Ştefan Roşianu. Blaj 1907. Tipografia Seminarului Arhidiecezan. Pag. 168.

Chestia alcoolizmului la noi se află încă tot pe terenul teoretic. Au apărut şi continuă a apare articole prin diferite ziare şi reviste, ba chiar şi tractate în cadre mai largi, scrise din iniţiativă proprie sau la îndemnul celor puşi la cârmă. Soartea acestor publicaţiuni este aceiaş cu a celor mai multe lucrări de higienă, ce s'au scris la noi pentru scutirea poporului de boalele, cari adeseori îi primejduiesc sănătatea. Efectul lor în practică până azi e aproape zero. Faptul destul de trist se explică prin neştiinţa de carte a ţăranului nostru şi prin nepăsarea şi inima nesimţitoare pentru năcazurile aceluia a oamenilor chemaţi să răspândească aceste cunoştinţe în popor. Astfel ne putem explica lipsa de cunoştinţe higienice în satele noastre şi frica de a conzulta medicul până în ceasul din urmă, când numai puterea d-zeiască mai poate schimba în bine sănătatea suferindului.

Se vede că voinţa noastră e greu de a o mobiliza pentru pornirea unei mişcări în scopul de a stârpi boalele, şi într'acestea mai ales alcoolizmul, care sapă de multă vreme la rădăcina neamului nostru, ruinându-i sănătatea, moralitatea şi averea. E prea puţin spirit de abnegaţiune la cei chemaţi a da îndemn cu vorba şi mai ales cu fapta în direcţia aceasta. Cei mai mulţi nu au tăria voinţei de a se abţinea în interesul obştei dela

[1] Iată ce zice Maior în al său „Cuvânt înainte“ pag. 11, ed. clujană: „Dintru acest obiceiu au curs, deşi mai înainte alţii, mai pe urmă în anul 1749 prea nevoitorul preot Samuil Klain de Sad pentru ajutorul preoţilor şi folosul poporului românesc de legea grecească s'a îndemnat de acest fel de învăţături a da la lumină. Ale acestor preavrednici bărbaţi urme călcând şi eu“... etc.

plăcerile momentane ce le procură beuturile spirtuoase. Multe îndemnuri şi fapte convingătoare mai trebuesc, până când vom fi hotărîţi a începe o luptă în contra duşmanului alcool, care se îmbie pretutindenea şi la toate ocaziile sub masca unui bun tovarăş Drept aceia tot ce poate influinţa şi determina pe conducătorii poporului — preoţi şi învăţători — întru împlinirea datorinţei lor în direcţia asta, trebue să se considere ca un lucru de însemnată valoare pentru noi.

Broşura, ce poartă titlul din fruntea acestor şire cu drept cuvânt poate sta alăturea de cele mai bune mijloace, cuprinzând multe şi folositoare sfaturi pentru cei ce lucră la ridicarea stărei higienice a săteanului român. Autorii îşi întemeiază lucrarea pe o literatură vastă; au conzultat cele mai de seamă scrieri ce s'au publicat la noi şi în străinătate pentru lămurirea chestei alcoolizmului. Astfel sunt puşi în poziţia de a putea da o fidelă icoană despre însuşirile şi urmările înfiorătoare pentru neamul omenesc, ale otravei din beuturile alcoolice.

Introducerea este o scurtă privire asupra ocupaţiunei, stărei culturale economice şi morale, a poporului nostru. «Ţărănimea este talpa ţării şi izvorul din care se premenesc celelalte clase». Unde aceasta este sănătoasă, pretutindenea se arată progres. La noi această pătură a poporului e cam decăzută în cele morale şi materiale. Şi între cauzele decadenţei cea dintâi este necumpătul în beuturile spirtuoase. Urmează apoi descris alcoolizmul ca un şir lung de boale fizice şi morale, cauzate din abuzul beuturilor beţive şi totodată ca şi unul dintre cele mai mari păcate ale desfrânării.

Se tractează apoi despre natura alcoolului şi acţiunea lui asupra organizmului omenesc, arătând că alcoolul este cea mai veninoasă otravă, nu nutreşte, după cum cred unii, nu promovează mistuirea ci mai mult o împiedecă, nu încălzeşte şi nu întăreşte. Alcoolul atacă toate organele trupului omenesc, împiedecă funcţiunile lui regulate şi mai ales asupra sistemului nervos are urmări grele. Autorii se provoacă des la autorităţi renumite pe terenul acesta de scrutare.

In capitolul al doilea se cuprind înşirate urmările alcoolizmului din punct de vedere social moral; alcoolul şi crimele; alcoolul, accidentele şi mortalitatea; alcoolul şi excesele sexuale; alcoolul şi sărăcia; alcoolul şi descendenţii.

Cap. al treilea tractează despre lupta contra alcoolizmului. Această luptă se impune fiecărui individ ca una din cele de căpetenie datorinţe faţă de aproapele.

Biserica şi şcoala încă e datoare să lupte cu toate mijloacele, de cari dispune, în contra beţiei. Asemenea şi societatea în genere în diferitele grupări sociale: reuniuni, instituţii etc.

Apoi statul nu ar trebuì să privească această chestie din punct de vedere al venitului ce încassează din negoţul cu beuturile alcoolice, ci

mai mult în urmările ei triste pentru poporaţiune. Şi statul e dator să împiedece necumpătul în beuturile spirtuoase.

Autorii fac cunoscute demersurile luate din partea autorităţilor bisericeşti şi din partea statului în părţile apusului şi la noi pentru a împiedeca lăţirea alcoolizmului; mai departe mijloacele societăţii în lupta aceasta. Rezultatele la care s'au ajuns în unele din ţările Apusului (Svedia, Norvegia) ne îndeamnă să credem în o izbândă a luptei şi la noi, dacă şi noi am lucra cu mijloacele şi tăria voinţei ce o întimpinăm la aceste popoare. Statul ungar şi forurile bisericilor între cari şi biserica greco-orientală şi greco-catolică au dat signalul luptei cu cuvântul şi prin dispoziţii de tot soiul. Aceste însă nu sunt trecute în fapte, din cauza, că cei ce le-au chibzuit nu au destulă tărie pentru a continua munca până la sfârşit. Mai este apoi şi o a doua cauză principală: Poporul nici habar n'are de ordinaţiunile ce se dau pentru împuţinarea întrebuinţării beuturilor spirtuoase, pentru că nu le înţelege rostul. Calea trebue pregătită spre acest scop prin educaţie specială de higienă, pe care în rândul dintâi este datoare şcoala să o facă, apoi conducătorii poporului, preoţii şi învăţătorii.

Aflăm apoi în broşură un capitol despre înfiinţarea reuniunilor antialcoolice: Reuniuni de temperanţă şi reuniuni de abstinenţă. De încheiere se publică «Statutele Ligei catolice de abstinenţă din Elveţia» cari ne pot servì de bun îndreptar, şi o «Formulă de revers pentru aceia, cari vor voì să fie membrii vre-unei reuniuni anti-alcoolice».

Broşura, al cărei material l-am schiţat, neluând în seamă unele fraze străine de spiritul limbei noastre, poate face bune servicii preoţimei, învăţătorimei şi tuturor cari sunt chemaţi a lucra pentru păstrarea sănătăţii şi prin aceasta la oţelirea puterilor noastre naţionale.

De altcum, consistorul arhidiecezan şi P. S. Sa părintele episcop al Aradului încă a atras atenţiunea publicului, îndeosebi a organelor cari vin în atingere deadreptul cu poporul dela sate, asupra acestei cărţi folositoare. *A. B.*

Studii şi documente. Când înainte cu trei ani metropolia noastră a pornit proces pentru cele patru mănăstiri sârbeşti din Bănat, — Sârbii înspăimântaţi de «lăcomia Românilor», au început a aduna toate datele ce le aveau cu privire la mănăstirile lor, în convingerea, că procesul acesta nu se poate sfârşì, până ce nu vor cunoaşte şi juriştii şi judecătorii istoria autentică a legăturilor dintre biserica sârbească şi cea română; cel puţin momentele principale ale acestor legături. Un product al acestor vremuri sunt şi cele două broşuri ale d-lui *Kadoslav M. Gruici*, «*Contribuţiuni la istoria legăturilor noastre cu Românii în veacul XVIII*», şi «*Date despre mănăstirile sârbeşti din Bănat*», cari au apărut nu de mult. Cea dintâi, cu toată tendinţa ce o urmăreşte, are totuş o valoare prin faptul, că e cea dintâi încercare la Sârbi de a stabilì începuturile şi istoria legăturilor bisericeşti dintre Sârbi şi Români. In partea primă a acestei broşuri publică autorul un studiu, desvoltând mai întâi momentele mai

însemnate ale acestor legături din timpurile cele mai vechi, până la Arseniu Ciarnoievici, apoi trece la raportul dintre metropoliţii sârbi şi români ortodocşi ardeleni în cursul veacului XVIII şi la raportul dintre metropoliţii sârbi din Belgrad şi Carloviţ şi biserica Olteniei pe timpul ocupării acesteia de către Austrieci. In partea a doua publică o serie de documente privitoare la aceste legături, scoase din arhiva metropolitană din Carloviţ.

In ceialaltă broşură sunt publicate nişte consemnări ale mănăstirilor din Bănat, ce s'au făcut la porunca metropolitului P. Nenadovici în anul 1771 şi în cari e însemnată averea mănăstirilor, precum şi călugării ce se aflau atunci în aceste mănăstiri. Având aceste scrieri un interes deosebit pentru noi, acum când metropolia noastră a pornit din nou procesul pentru mănăstiri, vom căuta într'un număr viitor să le analizăm mai amănunţit şi să insistăm şi noi mai mult asupra legăturilor dintre biserica sârbească şi cea română. *S. D.*

Toleranţa bisericească la îngroparea eterodoxilor, de Dr. Stefan Pop, 1907 pp. 25. Preţul 60 fil.

Mersul argumentării în această broşură îl putem fixa în silogismul următor: Comunicaţia în cele sfinte (communicatio in sacris) cu cei de altă confesiune este oprită, fiindcă conduce la indiferentism religios. Ingroparea eterodoxilor este comunicaţie în cele sfinte. Ergo: îngroparea eterodoxilor, din punct de vedere strict teologic, este oprită. In legătură cu aceste teze, — autorul desfăşură cu claritate logică ce este *intoleranţa dogmatică*, la care trebue să ţină neclintit fiecare biserică, căci ea este afirmarea pozitivă a adevărului doctrinelor ce le mărturiseşte şi negarea adevărului altor doctrine religioase osebitoare. *Toleranţa dogmatică* este identică cu indiferentismul religios, care înseamnă moartea religiunei. De intoleranţa dogmatică se deosebeşte *toleranţa bisericească sau creştină*, care rezultă din porunca iubirei creştineşti şi este, prin urmare, o datorie morală. Pe cât de rigidă trebue să fie intoleranţa dogmatică, pe atât de frăţească şi iubitoare trebue să fie între credincioşii deosebitelor confesiuni creştine toleranţa (aici nici nu se potriveşte tocmai bine această numire) bisericească sau creştină. Va fi de folos să revenim mai pe larg, cu altă ocaziune, asupra acestei chestiuni. Deşi îngroparea eterodoxilor este o comunicaţie în cele sfinte, totuş legislaţiunea mai nouă a bisericilor ortodoxe particulare, a micşorat rigoarea orânduirilor vechi canonice.[1] *N. B.*

In biblioteca despărţământului Cluj al Asociaţiunii a apărut: ***Călindarul dela Cluj*** pe a. 1908. Pentru preţul bagatel de 20 fil. cumpărătorul primeşte un călindar cu ilustraţii şi cu lectură bună.

Recomandăm cu plăcere cetitorilor noştri: ***Calendarul revistei „Ramuri"***, din Craiova, pe anul 1908, alcătuit de *C. Ş. Făgeţel* şi *N. Vulo-*

---

[1] Vezi şi *Dr. Nikodemus Milasch:* Das Kirchenrecht der morgenländischen Kirche. Trad. germ. ed. II. Mostar, 1905 p. 685.

vici. Conţine material literar, inedit, foarte bogat, variat şi bun, cu care au colaborat scriitori cunoscuţi în literatura noastră. Ilustraţiile, cari îl împodobesc, sunt bine reuşite. Preţul: 1 leu 25 bani.

Calendarul Românului pe a. 1908. Caransebeş. Preţul 50 bani. Pe lângă partea calendaristică şi şematismul diecezei Caransebeşului, conţine o bogată parte literară (din care remarcăm o variantă a baladei «Mioriţa»), întreţesută de clişeuri reuşite.

De aici înainte, la acest loc, vom înregistra şi publicaţiile bune din revistele teologice, cu cari avem schimb. De astădată nu s'a putut, din lipsă de spaţ.

INFORMAŢIUNI.

Pastoralele de Crăciun ale arhiereilor nostrii. Urmând unui vechiu şi frumos obiceiu, arhiereii nostri şi la sărbătoarea Naşterii Domnului din acest an, au trimis «iubitului cler şi popor» poveţe şi îndemnuri bune şi folositoare, în aşanumitele «pastorale».

I. P. S. Sa părintele arhiepiscop şi mitropolit *Ioan* desvoaltă, pe înţelesul tuturor, în pastorala ce-a trimis-o, frumoase idei creştine despre întruparea Domnului şi despre motivul ei, adecă despre dragostea nemărginită a lui Dumnezeu; apoi despre dragostea creştinească, din care izvoresc toate virtuţile şi care trebue arătată prin fapte. Credincioşii bisericei au cea mai bună ocazie a-şi dovedì această dragoste, sprijinind şi ajutând prin jertfele lor cele două aşezăminte sfinte, — biserica noastră naţională şi şcoala noastră confesională. Se dau apoi sfaturi părinteşti cum să-şi crească părinţii pe copii lor în frica lui Dumnezeu.

P. S. Sa părintele episcop al eparhiei Caransebeşului, *Nicolae*, desfăşură idei despre vrednicia ce a primit-o omul dela Dumnezeu şi la care trebue să ţină, îngrijind de luminarea minţii, de cultivarea inimei şi de disciplinarea şi întărirea voinţii sale în cele bune.

P. S. Sa părintele episcop al eparhiei Aradului, *Ioan*, se ocupă în pastorală de căderea omului în păcat, de starea oamenilor înainte de sosirea Mântuitorului; despre măreţia faptei mântuirii şi despre însemnătatea credinţii, şi în legătură cu acestea dă diferite poveţe privitoare la vieaţa creştinească.

Gazeta vieneză „Die Verette“ scrie, că la sărbătoarea Crăciunului şi ostaşilor români, celor bolnavi în spitalul garnizoanei militare din Sibiu, li-s'a făcut zi de bucurie, împreunată cu cântece româneşti şi cu împărţire de diferite daruri. Numita gazetă scoate îndeosebi la iveală vorbirea pătrunzătoare ce a ţinut-o cu acea ocaziune păr. protopop militar *P. Boldea.*

Dumerire. Norodnica revistă «Ţara Noastră» — deşì susţine că «tipicul canoanelor a fost de mult aşezat la hodină» — ne cere totuş lămuriri canonice cu privire la o hotărîre a comitetului parohial din Lipova, care, trecând preste marginile competenţei sale, a interzis preoţilor săi să poarte slujbe de bănci. Canoanele nu conţin hotărîri în această privinţă, căci — după cât ştim noi — pe atunci nu existau bănci. Dar, dacă motivele comitetului parohial sunt într'adevăr juste, trebuia să ceară dela autoritatea superioară bisericească, ca *aceasta* să interzică preoţilor a purta astfel de slujbe, cari îi opresc să-şi îndeplinească datorinţele chemării

lor. In ce priveşte cealaltă nedumerire, că «în direcţiile multor bănci sunt membrii, pe cari porunca sobornicească i-a împodobit cu frumoasa atribuţie a cinului monahal: virtutea sărăciei evanghelice?.».... iată soluţia! «Ţara noastră» să roage poetic pe cei cari învârtesc proza băncilor noastre — căci stă mai aproape de d-lor, decât noi — ca să scrie de aici înainte pe fotoliile din direcţii: «aici este loc numai pentru a noastră ţară, nu şi pentru cinul monahal!» Din parte-ne, ne rugăm: Inalt Prea Sfinţite, interzii cinului monahal să stea în direcţia băncilor!

Tipicul cultului religios.

Cazuri liturgice şi date tipiconale pe luna lui Ianuarie şi alui Februarie 1908:

1 Ianuarie. *Tăierea împrejur a Domnului şi sfântul M. Vasilie.* La Vecernie şi la Utrenie: cântările praznicului şi ale sfântului, cum se prescriu şi se găsesc la ziua aceasta în Mineiu.

Liturgia Marelui Vasilie; Apostol şi Evang.: ale praznicului şi ale sfântului cu „Acsionul“ *„De tine se bucură“.*

4 Ianuarie. Vecernia şi Utrenia zilei mineale cu *Ciasurile domneşti,* din ajunul Botezului.

5 Ianuarie. *Ajunul Botezului:* Vecernia şi Utrenia zilei; Liturgia lui Ioan cu Axionul „Cuvinesă cu adevărat“ şi *sfinţirea apei,* cum se găsesc la Mineiu.

6 Ianuarie. *Botezul Domnului:* La Vecernie şi la Utrenie: Toate ale praznicului; Liturgia M. Vasilie cu Irmosul şi Priceasna praznicului şi *sfinţirea apei* la locul obicinuit, dupăcum se află la Mineiu.

7 Ianuarie. Sf. Ioan Botezătorul: La Vecernie şi la Utrenie: Cântările praznicului şi ale sfântului, cum se prescrie la Mineiu şi Liturgia lui Ioan cu Irmosul praznicului.

13. Ianuarie. Dumineca după Botez, glas 6, voscr. a 9-a.

La Vecernie şi la Utrenie: Cântările Octoihului şi ale zilei mineale, Apostol şi Evang. acestei Dumineci.

20 Ianuarie. Dumineca a 32-a după Rosalii, glas 7, vosc. a 10-a.

La Vecernie şi la Utrenie: Cântările Octoihului şi ale Mineiului; Apost. şi Evang. acestei Dumineci.

27 Ianuarie. Dumineca a 33-a după Rosalii, glas 8, voscr. a 11-a.

La Vecernie şi la Utrenie: cântările din Octoih şi din Mineiu.

La Liturgie: Apost. şi Evang. acestei Dumineci.

30 Ianuarie. Sfinţii Trei-Ierarhi şi Mari Dascăli ai lumii: Vasilie, Grigorie şi Ioan.

La Vecernie, la Utrenie şi la Liturgie: Toate ale sărbătorii cum se prescrie la Mineiu.

2 Februarie. Intimpinarea Domnului: La Vecernie şi la Utrenie: Toate cântările şi cetirile praznicului, cum se prescrie la această zi în Mineiu. Apostolul şi Evang. praznicului cu Irmosul: „Născătoare de Dumnezeu“... „In lege, în umbră“.

3 Februarie. Dumineca Vameşului şi a Fariseului, glas 1, voscr. 1-a.

In Dumineca aceasta se începe stadiul de 10 săptămâni al Triodului. In acest stadiu, *Dumineca,* cântările Vecerniei şi ale Utreniei le aplicăm: ale glasului din Octoih şi ale Triodului după prescrierea Triodului, care este cartea conducătoare în decursul acestui period.

Peste *săptămână,* până la Dumineca *lăsatului de carne,* urmăm după tipicul Octoihului cu Mineiul; iar de aci, după tipicul Triodului şi peste săptămână. Deci, în Dumineca aceasta, la Vecernie şi la Utrenie: Cântările Octoihului şi ale Triodului; Liturgia lui Ioan cu Apostolul şi Evangelia acestei Dumineci.

10 Februarie. Dumineca Fiiului rătăcit, glas 2, voscr. a 2-a.

La Vecernie şi la Utrenie: Cântările Octoihului şi ale Triodului; Liturg. lui Ioan cu Apostolul şi Evangelia Duminecii.

17 Februarie. Dumineca lăsatului de carne, glas 3, voscr. a 3-a.

La Vecernie şi la Utrenie: Cântările Octoihului şi ale Triodului. Liturgia lui Ioan cu Apostolul şi Evangelia acestei Dumineci.

23 Februarie. Sâmbăta *„morţilor“.* La Vecernie, la Utrenie şi la Liturgie: Toate cum se prescrie la Triod.

24 Februarie. Dumineca lăsatului de brânză, glas 4, voscr. a 4-a.

La Vecernie şi la Utrenie: cântările Octoihului şi ale Triodului. Liturgia lui Ioan cu Apostolul şi Evangelia acestei Dumineci.

Cu Vecernia din Dumineca aceasta începând: urmăm întru toate după ordinea tipiconală prescrisă în Triod. *Cantor.*